ԻՆՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 2,625 — Կ. ՊՈԼԻՍ. 1905, ՄԱՅԻՍ 2 — 15 — 10 ՐԷՊԻ ԻՒԼ ԷՎ", 1323 — 2 ՄԱՅԸՍ 1321 — ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ

بوزانتيون
ايتجه يومى وسياسى غزته، صاحب امتياز ومدير مسئولى
بوزانت كچيان
مطبعه واداره خانه سى باب عالى جاده سنده ٢٣-٢٥ نومرولى
دائره مخصوصه ده در

# Բիւզանդիոն

ՏԷՐ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆ
ԲԻՒԶԱՆԴ ՔԷՉԵԱՆ

PUZANTION
Journal Arménien Quotidien,
Politique, Financier et Littéraire
Directeur - Propriétaire
PUZANT KÉTCHIAN
Bab-Ali Djaddéssi, № 23-25
CONSTANTINOPLE

ԱԶԳԱՅԻՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ — ՀԱՅԱԹԵՐԹ ԱՄԵՆՕՐԵԱՅ — ԳՐԱԿԱՆ ԵՒ ԳԻՏԱԿԱՆ

## ԳՐԱԿԱՆ

### ՍԵՐՎԱՆԴԷՍ ԵՒ ԻՐ ԳՈՐԾԸ

(ՏՕՆ ՔԻՇՕԴԻ ԵՐԵՔՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԻԹԻՒ)

Բ.

Սպանիական Թատերգութիւնը Ռօմանդիքէ և գլխաւորապէս կազմուած է քնարերգութիւններով —ուր բանաստեղծն ներշնչումները կ'թափէ աւելի քան իր իր անձերուն ճշգրիտ հոգեբանութիւնը կը պարզէ—և երկրորդ՝ միջադէպերուն, մանրամասնութիւններուն չատ իրապաշտ և հզօր ըմբռնում մը։ Ասով Ռօմանդիք Թատերգութիւնն եղած է երաժշտութիւն, բանաստեղծութիւն, նկարչութիւն, փայլ և խանդ ամբողջ, բայց ոչ Թատերգութիւն, որովհետև նկարագիրներու ուսումնասիրութիւնը պակսած է հոն։

Թատրոնն օտար տունկ մ'էր որ Սպանիա ներմուծուած էր, և հոն աննշան, անկարեւոր դեր մը միայն կատարած, վասն զի տոհմային և տեղական նկարագիր չունէր և ատոր համար չէր կրնար սիրելի ըլլալ կրակոտ, հպարտ և եռամոլ Սպանիոլ ժողովուրդին։ ԺԶ. դարուն մէջ միայն Թատրոնն ընդգրկուեցաւ ժողովուրդէն, վասն զի անոր ճաշակներուն հետեւեցաւ։ Պատերազմի սէրը, կրօնամոլութեան եռանդն և ասպետական կերպով ըմբռնուած սէրն երեք գլխաւոր յատկանիշերն այդ ժողովուրդին։ ԺԶ. դարուն ամէն Սպանիացի կա՛մ զինուոր էր, կամ վանական, կամ տարփածու և կամ յաճախ երեքը մէկէն։ Նոյն Թատերգակներն այդ վիճակներէն անցած են, Լոբէ տը Վէկա և Քալտէրօն զինուոր եղած են, վանքի մէջ աւարտած են իրենց կեանքը, և աւելորդ է ըսել թէ որչափ ատեն նուիրուած են իրենց տարփանքին կեանքին մէջ։ Խանդավառ և ծայրայեղ են ամէն բանի մէջ, հպարտ այն մեծութեամբ և զօրութեամբ զոր իրենց սիրեցեալ Սպանիան ստացած է ԺԶ. դարուն։ Իրենց երազն է անոր փառքն աւելցնել և իրենց մեծագոյն հաճոյքն անոր փառքին ներբողը լսել. աննկուն կրօնամոլութեամբ մը լեցուն, խաչը կ'բարձրացնեն ամէն տեղ ուր ոտք կ'դնեն, և վա՜յ անոր որ չի խոնարհիր և չհաւատար. Իրենց կրօնասիրութիւնը մահուան հետ խառնուած է. այդ կատաղութիւնը՝ իրենց տարփանքներուն մէջ ալ կ'երեւի։ Այդ տարփանքներն իրենց սիրուն և նկարչուն կողմն ունին, գաղտնի դռներն ու սանդուխները, ծպտումները, առեւանգումները, ցայգերգները, բայց իրենց անհեղ կողմն ալ ունին՝ մենամարտներն և վրէժխնդրութիւնները, զի պատւոյ զգացումն Սպանիացիին հոգւոյն զգացումն է, և սիրոյ պատմութիւններն յաճախ մենամարտներով կ'վերջանան։ Արդ, բոլոր այս բարքերն ու զգացումներն են որ Սպանիացի ժողովուրդը կ'ուզէր ներկայացուած տեսնել Թատերգութեան մէջ։ Եւ Թատերգակներն այսպէս ըրած են։ Սպանիական Թատերգութիւնը կ'բաղկանայ պատմական, կրօնական և սիրային խաղերէ։ Անոնց ամէնուն մէջ ալ Սպանիան է որ կ'երեւի, նոյն իսկ երբ նիւթն և անձերն հին և կամ օտար պատմութենէ առնուած են. անձերը, բարքերը, զգացումները, նոյն իսկ հագուստները, ժամանակագրական և հոգեբանական ծիծաղելի սխալով մը, սպանիական են միշտ։

Գալով ձեւին, հոն ալ ժողովուրդն իր ճաշակին հնազանդեցուցած է գրագէտը։ Ձոխ հնութիւն մը, զարգացած գեղեցկագիտութիւն մը չունենալով, իր բարբաքած զգացումներովը միայն հարուստ՝ և իր տոհմային յիշատակներով լեցուած, Թատրոն կ'երթայ միմիայն զուարճանալու համար և ատոր համար պէտք էր որ իրեն ներկայացնէին իր զգացումները վառող նիւթեր, այնպիսի ձեւով մը որ իրեն հաճելի և հասկնալի ըլլար։ Ատոր համար, Սպանիացի Թատերգակներն ոչ մէկ հին օրինակի հետեւած են, ոչ մէկ կանոն ուզած են պահել, իրենց միակ կանոնն ըրած են հետաքրքրաշարժ ըլլալ և զուարճացնել։ Խաղը տեսակ մը հանգոյց ըրած են ուր դէպքերը փոխադարձ իրարու կ'խառնուին, անել կնճիռ մը կ'կազմեն, որուն լուծումը տեսնելն ամէնէն մեծ հաճոյքն էր Սպանիացի ունկնդիրին համար։ Պէտք չկայ որ դէպքերուն յաջորդութեանց իմաստասիրութիւն մը ըլլայ, պէտք չկայ որ անձերը, ուրոյն հոգեբանութիւն մը ունենան. Սպանիացի ունկնդիրը, դպրոց մը, մտածումը զարգացնելու միջոց մը չէր նկատեր Թատրոնը, կ'բաւէ որ զուարճացնեն կամ խանդավառեն զինքը. դէպքերն և անձերը կրնան ըլլալ ինչպէս որ ուզէ հեղինակը, հետեւաբար այդ դէպքերն ամէնէն տարօրինակները, անակնկալներն և անբնականներն եղած են և անձերն ամէնքն ալ իրարու նման կամ շատ ծանօթ տիպարներ, որոնք միշտ կը կրկնուին և որոնք միջոցներ են Թատերգութեան հիւսքը կապելու և քակելու։ Եթէ կան երբեմն ճշմարիտ Թատերական կացութիւններ, անոնք ալ Սպանիական պատմութենէն, Սպանիական կեանքէն ուղղակի ներշնչուած են, եթէ կան քանի մը կենդանի տիպարներ անոնք ալ սպանիական տիպարներ են, որոնք այն ատենը գոյութիւն ունէին և զորս հեղինակներն իրենց կեանքէն առած և խաղին մէջ անցուցած են։ Սպանիական Թատերգութեան երկու մեծ վարպետներ, որոնք ԺԶ. դարուն երեւցին՝ են Լոբէ տը Վէկա(*) և Քալտէրօն(**)։ Բայց ատոնք գրեթէ ոչինչ ստեղծած են, իրենցմէ առաջ շատ մը գրողներ պատրաստած, կազմակերպած, իր բոլոր գլխաւոր տարրերով չինած էին արդէն սպանիական Թատերգութիւնը։ Այդ երկու բանաստեղծներն ուրիշ բան չըրին բայց եթէ նոյն ուղղութեան մէջ, նոյն տրուած տարրերով, այդ Թատերգութիւնն հասցնել իր գերագոյն զարգացման, աճման և փայլին, արուեստով մը որ բոլորովին օտար է դասական ըմբռնումներու։ Միւս կողմէն ուրիշ կեղծ սեռ մ'ալ կուգար մտնել սպանիական գրականութեան մէջ և զայն բոլորովին անիմաստ և խառնակ տարր մը դարձնել, որ իրաւամբ հակազդեցութեան մը կարօտ ըլլայ։

Այդ սեռն հովուերգութիւնն է որ Իտալիայէն մտաւ Սպանիա և եկաւ փոխել դիւցազներգական վէպն և ծնունդ տալ հովուերգականին որ կեղծ սեռ մ'եղաւ Սպանիոյ համար։ Դիւցազները զրահի և սուսերի տեղ հովուական զգեստ և ցուպ առին և բանակի տեղ՝ հօտեր առաջնորդեցին։ Եւ այս ամէն ոք սկսաւ դաշտերու կեանքն և հովիւներու պարզ ու նախնական կենցաղն և բաց օդի տակ անմեղ սիրերու խաղաղ երջանկութիւնն երգել։ Եւ այս մերկ, տղայական, կանացի զգացումները Սպանիոյ ամէնէն գործօն և ամէնէն մեծ դարու մէջ կ'երեւան, թերեւս անոր համար որ մարդ իր վարած կեանքէն տարբեր կեանք մը կ'երազէ միշտ։ Այդ կեղծ շրջանին մէջ խմբագրուեցաւ նոյնիսկ Վիրգիլիոսի նմանողութեամբ հովուերգութիւն մը Կարսիլասոյի (1503—1536) կողմանէ որ վարպետ մ'էր եղերգներու, sonnetներու։

Նոյն դարուն մէջ Մոնդեմայոր գրած է (1562) Տիանը որ նախատիպարն հանդիսացաւ սպանիական հովուերգական վիպասանութեան և ամենամեծ ընդունելութիւն գտաւ ֆրանսական և անգլիական գրականութեան մէջ։ Բայց վէպը՝ Սպանիոյ մէջ կատարելութեան կ'հասնի Սերվանդէսով՝ որ Սպանիոյ գրականութեան մէջ միակ դէմքն է որ թէև սքօղուած կրցաւ դնել մարդկայինը և ամէնէն ընդարձակը՝ իր վէպին մէջ, մինչդեռ իր նախորդներն և իրեն յաջորդներն այդ բանէն հեռու մնացին։

Սպանիական ցեղը խորհրդածող չէ այլ խանդավառ, յափշտակուող և երազի հակամէտ և երբէք չէ կրցած հասնիլ մտածումի նրբութեան և ժուժկալութեան, վասն զի բորբոքած ոգի մ'ունեցած է։ Իմաստասիրական երկը, քննական ոգին նոյնիսկ գրական Վերածնունդի և կրօնական Վերանորոգման շրջաններէն յետոյ Սպանիական ոգիէն հեռու մնացին և երբեք Սպանիա մտածման ազատ բարգաւաճումը չունեցաւ։ Իր Ոսկեդարը խանդի, երեւակայութեան, հնարքի և պատմուածքի յատկութիւններ կ'յուցնէ աւելի քան անկաշկանդ մտածման գործեր։ Շատ աննշան են անոնք, որոնք կրցան քաջութիւնն ունենալ Վերանորոգման կենսատու ձգտումն Սպանիա մտցնել ջանալ, թէեւ առանց յաջողելու, և ամենամեծ հալածանքներու ենթարկուեցան։ Երկու անձ միայն գտնուեցան որ ամբողջ դարուն ոգին յաղթահարեցին և անոր պակասութիւնները ցոյց տուին։ Առաջինն՝ Հուարտէ բժիշկն՝ ըմբոստացաւ իր միջավայրին և իր ցեղային ոգւոյն դէմ անոր մտածելու եղանակը քննադատելով իր «Մտքերու քննութիւն» անուն գործովը որով մտածման անկախութիւնն յայտնեց Վոլդէրէն առաջ և տարակուսելու և ստուգելու իրաւունքը՝ Տեքարդէն առաջ։ Երկրորդը՝ Սերվանդէսն որ միակ անձը եղաւ որ ընդհանուր հոսանքին դէմ հակազդեցութիւն մ'առաջ բերել մտածեց իր անմահական «Տօն Քիշօթ»ովը զոր գրի առաւ պարզապէս ծաղրելու համար ասպետական վէպերն, որոնք ամբողջ հրապարակը գրաւած էին։

Գ.

Գրականութիւնն յաջորդականութիւն մ'է։ Սերունդ մ'իր նախընթացին որչափ սերտ կապերով որ զօդուած է, յաջորդ սերունդի մը գրագէտն ալ այնքան զգալի և հաստատուն կապերով կապուած է իր նախորդներուն։ Ատոր համար է որ դարերու մէջ ցեղերու յատուկ արտադրութեանց մէջ նմանութեան խոշոր գիծեր կան։ Շատ հազուագիւտ են անոնք, որոնք կ'ընդվզին միջավայրին մտաւորական ծայրայեղութեանց դէմ, անշուշտ ներգործութեամբ տարբեր ազդեցութիւններու որոնք խառնուածքէն, ապրած կեանքէն, դաստիարակութենէն, և երբեմն մտքի արտակարգ զօրութենէն ծագում կ'առնեն։ Սերվանդէս անոնցմէ է որ ամէնէն աւելի կ'ազդուին իրենց կեանքէն։ Սպանիոյ մեծագոյն գրագէտն արկածալից կեանք մ'ունեցաւ, կեանք մը որ վէպ մ'է այնչափ շահեկան, այնքան այլազան, այնչափ խառնակ որչափ իր վէպը, բայց աւելի տխուր։

Միշէլ Սերվանդէս տը Սա'ավէտրա ծնած է 1547ին ազնուական բայց աղքատ ընտանիքէ մը։ Ուսումն առած է Մատրիտի մէջ։ Ուսանողութեամբ ուսումնասիրեց դասականներն, ինչ որ իր ճաշակին և իր մտքին կազմութեան վրայ մեծ ազդեցութիւն ունեցան։ Քանի մը բանաստեղծական փորձերով հաճելի եղաւ կարտինալի մը որ զինքն իբր սենեկապան հետը Հռոմ տարաւ։ Երբ Սրբազան Նիզակցութիւնը կազմուեցաւ, Սերվանդէս, միայն պարտականութիւն մը կատարելու ասպետական խանդավառութենէն մղուած, առանց ուրիշ վարձքի կամաւոր զինուոր եղաւ և Լեբանդոյի հռչակաւոր պատերազմին մէջ իր քաջութեան ապացոյցները տուաւ, նոյն իսկ իր ձախ ձեռքը կորսնցնելով։ Հինգ տարի այս պաշտօնը վարելէ յետոյ երբ Սպանիա կ'դառնար, ծովահէնէ մը կ'բռնուի և Ալժերիա գերի կ'տարուի, ուր հինգ տարի կ'կենայ երեք տիրոջ ծառայելով յաջորդաբար դժնդակ ու վտանգալից միջավայրի մը մէջ։

ԱՐՇԱԿ Ա. ԱԼՊՕՅԱՃԵԱՆ

(*).—Լոբէ տը Վէկա (1552—1632) բեղմնաւոր միտք մ'է և ճշմարիտ հիմնադիրը՝ սպանիական տոհմային Թատրոնին, որուն համար շարադրած է հազար հինգ հարիւր (1500) Թատերգութիւններ առանց հաշուելու իր ուրիշ բանաստեղծութիւնները։

(**).—Քալտէրօն տը լա Պառքա (1600—1681) Սպանիոյ մեծագոյն տաղաչափ բանաստեղծը։ Նուազ բեղմնաւոր և նուազ հնարագէտ քան Լոբէ տը Վէկա, բայց անոր գործին վրայ աւելցուց գիտի միութիւնն և ընդլայնումներու ներդաշնակութիւնն և գեղեցկութիւնը։ 100է աւելի տաղեր գրած է որոցմէ միայն մէկ հատն հայերէնի թարգմանուած ըլլալը կ'յիշեմ։ Աշխարհ է Անէծք(?) ... որ թարգմանած է Ս. Հեքիմեան և ներկայացուած իր վարչութեան տակ եղող Թատրոնին մէջ 1866 Դեկտեմբեր 3ի գիշերը։

### ԱՍՊԵՏԱԿԱՆ ՈԳԻՆ Ի ՃԱՓՈՆ

Զօր. Նոկի թէև երիտասարդ մը չէ, և Թաքեօ Հիրօզի հրապոյրն ու ռոմանդիք խանդը չունի, իբր իր ցեղին բանաստեղծ նաւազը, բայց դարձեալ բոլոր Ճափոնցւոց համար անիկա ուրիշ ո և է հերոսի հաւասար հերոս մ'է։ Ինքն ալ բանաստեղծ մ'է, և պատերազմիկի մը չափ ալ վարպետ ժիւ—ժիւցու—ի մէջ։ Բաց ատի, մեծ բարեկամ մը սուրի և հոգի տուող՝ ձիերու համար, մինչ իր հայրենակիցներն այնքան հոգի չեն տար ձիի, ծովային ազգ ըլլալով առաւելապէս։ Իրեն համար կ'ըսուի նոյն իսկ թէ Թօքիօյի մէջ իր ձիերն աւելի լաւ տեղ կ'բնակին քան նոյն իսկ իր ընտանիքը. կ'ըսուի նաև թէ զաւակներուն ոգլութեամբ, կ'յաղթէր սուսերախաղի մէջ Սամուրայի ասպետներով։ Ժիւ—ժիւցու—ի մէջ իր ճարպիկութիւնը կ'սկսի երիտասարդական հասակէն, երբ Վերանորոգման պատերազմին ժամանակ, սուրի հարուած մ'ընդունած ըլլալով սրունքին, գիրկընդխառն կռիւէ մը վերջ յաղթեցաւ բռնել իր հակառակորդներէն երկուքը, զորս իրեն հետ գետ մը քշեց և ինք միայն ազատեցաւ։ Իբր բանաստեղծ, կ'բաւէ զինք նշանաւոր հանդիսացնելու այն կարճ և յուզիչ ոտանաւորը, զոր գրեց Բորդ Արթուրի առջև իր անդրանիկ զաւակին մահուընէն վերջ։ Այս քերթուածն անկէ ի վեր պատերազմական մահերգ մը եղած է, զոր ամէն մարդ գոց գիտէ Ճափոնի մէջ։ Ահաւասիկ բառերը.

«Տխուր և դժխեմ է ճակատամարտի դաշտին պարզած տեսարանն աչքերու առջև, երբ հոն մէկ քանի մղոն տարածութեան վրայ սպանդ մը տեղի ունեցած է։ Օդը դեռ լեցուն է հոտովը արիւնին, որ թրջեց հողը։

«Եւ ես երբ կանգ կ'առնեմ Քինչուի բերդին առջև, արևմուտ արեգական ճառագայթներուն ներքև, բառերը կ'պակսին բացատրելու համար տխուր մտածումներս։ Բայց տեսէք, կռուի քաջարի ձիս իսկ կ'կքէ իր գլուխը։»

Անթիւ անհամար տաղեր փառաբանեցին Նոկիի և ճակատամարտի դաշտին վրայ մեռած իր զաւակներուն փառքը։ Ահա մին այն քերթուածներէն, զոր Նոկի ընդունեց իր հայրենի գաւառէն, իրեն համակիր անծանօթի մը կողմէ.

«Երէց եղբայրը, Քացունորի, ամէնէն քաջն էր քաջերուն։

«Կրտսեր եղբայրը, Եասունորի, քաջ էր և մարդ կատարեալ։

«Իրենց հայրը, զօրավարը, Աքինօրի կ'կոչուէր։ Ամուր էր և անպարտելի։

«Երբ մէկը մեռած բերդի առնդ, յետաձգէ յուղարկաւորութեան հանդէսը, սպասէ որ միւս երկուքն ալ հետեւին անոր, և երեքը մէկ թաղէ, մէկ շիրիմի մէջ։

«Մեռնի՛լ կռիւի ժամանակ, ա՛ս է պատերազմիկներու վիճակը։

«Հո՛ն, ի Նանշան, կռիւի տաք միջոցին, անդրանիկ զաւակն ինկաւ, թշնամիին հետ դէմ առ դէմ կռուած ժամանակ։

«Ապա, ի Բորդ Արթուր, երբ ռումբերը կ'սուլէին։

«Կրտսեր ճիւղը խորտակուեցաւ, և խզուեցաւ հին բունէն։»

Զօր. Նոկի, զաւակներուն մահը լսած ժամանակ բնաւ յուզում ցոյց չտուաւ, ամէն ժամանակէ աւելի հանդարտ երեւցաւ, ընդհանուր սուգին մէջտեղ։ Բայց ի՜նչ չեղաւ արդեօք հոգեվարքն այն մօր, որ կ'հետեւէր իր անդրանիկ զաւկին դագաղը կրող մեռելակառքին։ Իր ցաւն անշուշտ աւելի մեծ չէր կրնար ըլլալ ամբողջ ազգին զգացած վիշտէն, որ կ'ողբար կորուստն իր զաւակներուն։

Անցեալ ժամանակներու մէջ Պուշինօգօյի մէջ կային երեք իշխաններ, որոնց զաւակներն ինկան կռիւի դաշտին վրայ, իրենց վեհապետին համար։ Ճափոնի պատմութեան մէջ փառաւոր այս օրինակին վրայ կուգայ աւելնալ օրինակն երեք Նոկիներուն։ Բորդ Արթուրի անկումին համբաւաւոր պատմութիւնը պիտի չպատմուի Ճափոնի ապագայ սերունդներուն, առանց երեք Նոկիններու զինուց հերոսական քաջագործութիւններուն։

Բ.

Հիմա տեսնենք թէ ի՛նչ են Պուշիտօյին սկզբունքները։ Այս հարցը դժուար է լուծել, և դժուար է զայն բացատրել մէկ քանի բառով, ինչպէս կարելի է բացատրել Արեւմտեան երկիրներու ասպետական ոգին։ Միայն կարելի է յիշել օրինակները մէկ քանի ամենահամբաւաւոր ճափոնցի հերոսներու, որ Պուշիտօի մարմնացումը կը նկատուին, ինչպէս Պայառ, անվախ և անվեհեր ասպետը, կ'մարմնացնէ իր մէջ ֆրանս. ասպետական ոգին, փորձենք ուրեմն ակնարկ մը նետել Պուշիի մը դաստիարակութեան գլխաւոր կէտերուն վրայ։ Երբ Ճափոն աւատական երկիր մ'էր, անհրաժեշտ էր մէկու մը համար՝ գիտնալ սրախաղ, աղեղ նետել, ժիւ—ժիւցու (ըմբշամարտ), Եօժօ (ինքզինք պաշտպանելու արուեստ), ձի հեծնել, զինուորական ռազմավարութիւն, գիր գրել, բանաստեղծութեան, երաժշտութեան, պատմութեան և բարոյագիտութեան հմուտ ըլլալ։ Եօժօ—ն, ճափոնական այս ազնիւ արուեստը, կ'նշանակէ պաշտպանութիւն ինքզինքին, և խառնուրդ մ'է ըմբշամարտի, կռփամարտի և ոտքի հարուածներու։ Եօժօյի գլխաւոր նպատակն է իր հակառակորդը կռուելու անկարող վիճակի մէջ դնել, կռուփով կամ ոտքով այնպիսի հարուած մը տալով անոր, որ սարսի, անզգայանայ, կամ այնպիսի հարուած մը տալով անոր որ գրեթէ մարի։ Գրելու արուեստը շատ մեծ յառաջդիմութիւն ըրած է Ճափոնի մէջ։ Բաց ի չինական հռչակաւոր նաձեւ այլազան գիրերէ, Ճափոնի մէջ երկու տեսակ գաղափարագրական գրեր կան.— Քաթաքանա և Հիրաքանա, բաց ատի պէտք է յիշել նաև Քանա—Մանաջին և Քանա—Ցուքին, որ խառնուրդ են չինական և ճափոնական գիրերու։ Ամէն գաղափարագիր զատ նշանակութիւն մ'ունի, և շատ անգամ, բևեռագիրի ձեւով փոքրիկ նկարներ են այս գաղափարագիրները, որք արուեստագիտական առաւել կամ նուազ մեծ արժէք կ'ունենան, հեղինակին տաղանդին համեմատ։ Ճափոնի մէջ առած մը կայ որ կ'ըսէ թէ ազնուականի մը վրայ կարելի է դատաստան ընել ,անոր գրած գիրը տեսնելով։

Դիտելի է որ աւատականութեան ժամանակ, Ճափոնցիին զինուորական դաստիարակութեան մէջ զանց առնուած էր արդի զինուորական գիտութեան մէկ կարեւոր ճիւղը, չափագիտութիւնը։ Հին Պուշիները փառք կ'սեպէին իրենց հաշուել չգիտնալը,—մանաւանդ դրամական խնդիրներու մէջ, — ճիշդ Միջին Դարու Եւրոպայի ասպետներուն պէս, որ անարգ բան մը կ'համարէին կարդալ, գրել գիտնալ ։Ճափոնցի պատերազմիկներու զաւակները ոչ իսկ դրամներու արժէքը կ'ճանչնային։ Ազնուականներն իրենց դրամին մատակարարութեան հոգը ձգած էին իրենց տան վերակացուներուն, որ ընկերային կարգին մէջ նոյն իսկ ամենաստորին Սամուրայէն ալ վար էին։ Անկիրթ մարդ մը միայն կրնար խօսիլ դրամի վրայ։ Անկից ի վեր ամէն ինչ փոխուած է, և չափագիտութիւնը կարեւոր տեղ մը գրաւած է ճափոնական զինուորական կրթութեան մէջ, ինչպէս ուրիշ երկիրներու մէջ, և աղեղնաձգութեան վարժութեանց յաջորդած է հրացանով և թնդանօթով նշան առնելու վարժութիւնը։ Անտարակոյս Պուշիի մը դաստիարակութեան ամենակարեւոր մասը կ'կազմէ բարոյագիտութիւնը, զոր եւրոպական բառով կ'անուանենք éthique։

Բարոյագիտութեան ճափոնական ուսումն ա՛յնքան ընդարձակ է որ հատորներ կարելի է գրել անոր վրայ։ Տքթ. Ինազօ Նօդիպէ արդէն գործ մը ունի այս նիւթին վրայ։ Ինչպէս դիտել կուտայ ինք, Պուշիտօի բարոյականին հիմնական խարիսխն է Պուտտայի կրօնին ուսումը, հերոսներու և նախնեաց պաշտամունքը, և կամ Շինդոյի կրօնքին ուսումը, զի Շինդոյականութիւնը Ճափոնի ազգային կրօնքն է։ Այսպէս, մին կ'զգէ չափազանց ճշմարտութիւնն և ուղղամտութիւնը, պատասխանատուութեան երկու էական վարդապետութիւններն և Պուշիի ամենաբարձր առաքինութիւնները։ Ասոնց քով, Փիզիքական քաջութիւնը պարզ զինուորէ մը պահանջուած առաքինութիւն մ'է միայն։ «Ճշմարիտ քաջութիւնն ընելն է ինչ որ պարտիս ընել», կ'ըսէ Պուշիտօի առած

---

## ԺԻՒԼ ՎԵՌՆ

### ԱՐՏԱՍՈՎՈՐ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ

### ՆՈՐ ԵՐԿԻՐ (51)

ԻԸ

—Հոն են մերինները, հոն են, կ'գոչէր Ֆրանսուա, երթանք գտնանք զիրենք։

Այս յայտարարութիւնը ոչ ոք կասկածի չենթարկեց։ Այնքան զիրար գտնալու, տեսնելու փափաք մը կար իրենց ներսիդին որ վայրկենաբար մոռցան ամէն բան. մոռցան իրենց շուրջը տիրող լռութիւնը, ամայութիւնը, մոռցան տեղի ունեցած գողութիւնը, ընտանի կենդանեաց բացակայութիւնը, ամէն բան վերջապէս։

Եւ սակայն նաւապետ Կուլտ և Ճօն Պլօք ուրիշ բանի վերագրեցին օդին մէջ բարձրացող այդ ծուխը։ Անիկա մարդոց գոյութիւնը կ'ապացուցանէր, բայց ո՞վ կրնար ըսել թէ այս մարդիկ իրենց փնտռուած անձերն էին. չէ՞ր կրնար ըլլալ որ այդ ծուխը նոյնիսկ ասպատակներուն վառած կրակին ծուխն ըլլար. Թերևս աւելի խոհեմութիւն ըրած պիտի ըլլային բնաւ այդ մասին ըսած կողմը չերթալով, կամ այնպէս մը երթալով որ անոնցմէ չտեսնուէին և իրենց կեանքը վտանգի չդնէին։

Բայց այն միջոցին որ վերջապէս պիտի մեկնէին օդային բնակարանէն, Ճեննի որ դիտակով կ'նայէր վար առաւ զայն և գոչեց.

—Մերիններուն հոն ըլլալը սրկէ կարելի է գուշակել որ Շանաձուկի կղզեակին գագաթը դրօշնիս կ'ծածանի, տեսէք։

Ճիշդ էր Ճէննիի ըսածը. Նոր—Հելվետիոյ դրօշը չէին նշմարած մինչև այն վայրկեանին, անիկա մարտկոցին վրայ կ'ծածանէր. բայց այսչափով կարելի՞ էր միթէ հաւտալ թէ Մ. Զէրմաթ, Մր. Ուօլսթըն իրենց կիներով, իրենց զաւակներով հոն էին։

Այս մասին չուզեցին վիճաբանիլ, ամէն բան պիտի հասկցուէր երբոր Ֆէլչէնհայմ երթային, ժամուան մը խնդիր էր։

—Մեկնի՛նք, մեկնի՛նք, կ'կրկնէր Ֆրանսուա դէպի սանդուխը յառաջանալով։

=Կեցէ՛ք, կեցէ՛ք, գոչեց յանկարծ նաւաստին Ֆրանսուայի թեւէն բռնելով։

Մէկ վայրկեանի մէջ, Ճօն Պլօք պատշգամը կ'ելլէր, կ'մագլցէր տանը հիմ կազմող ծառէն վեր, ինչպէս կ'ընէր սովորաբար կայմերուն վրայ և յետոյ պահ մը տերեւներուն մէջէն վար նայելով, վար կ'իջնէր դարձեալ նոյն ճարպկութեամբ։

—Ի՞նչ կայ, հարցուց Ֆրից։

=Վայրենիներն են, պատասխանեց Ճօն Պլօք։

ԻԹ

Ժամն իրիկուան երկուքուկէսը կար։ Ծառին տերևներն այնքան խոշոր, այնքան թանձր էին որ արևուն ճառագայթները չէին թափանցեր ներս. Ֆրից և իր ընկերներն ուրեմն վայրենիներէն բռնուելու, տեսնուելու երկիւղը չունէին։ Այս վայրենիները հինգ հատ էին, հինգն ալ կիսամերկ, Աւստրալիոյ բնիկներուն պէս սևամորթ, նիզակներով ու վահաններով զինուած. ծառուղիէն դէպի վեր կ'ելլէին, անտարբեր ու անհասկնալի խօսքեր բսելով իրարու։ Այդ վայրկեանին Ֆրից և իր ընկերն ուրիշ բանի վրայ չխորհեցան. ո՞ւր էր Մ. Զէրմաթ, ո՞ւր էին միւսներն ալ, կրցա՞ծ էին փախչիլ, կամ թէ մեռա՞ծ էին կռուի մը մէջ։

Ճօն Պլօք դիտել տուաւ որ կղզին թալլող այս վայրենիներն ընդամէնը հինգ հոգի չէին կրնար ըլլալ, եթէ այսքան եղած ըլլային, Մ. Զէրմաթ իրեններով կրնար կատարելապէս դէմ դնել անոնց և մինչև իսկ սպաննել զանոնք։ Ուրեմն եթէ հարկ ըլլար մտածել թէ Զէրմաթեանք կորած էին, ըսել էր որ կղզին մէջ վայրենիներու կատարեալ խումբ մը կար։

Բայց այս վերջին մտածումն հաւանական ալ չէր, Մ. Զէրմաթը մէջտեղ չըլլալէն կարելի չէր հետևցնել թէ անպատճառ սպաննուած էր իրեններուն հետ. չէ անոնք տեղ մը ապաստանած էին և պետք էր անոնց օգնութեան երթալ, բայց ինչպէս...

Հարրի Կուլտ և Ճօն Պլօք չէին դադրեր վայրենիներուն գալը դիտելէ. երբ անոնք ծառուղիին ծայրը հասան, կեցան մէկէնիմէկ. Ֆրից, Հարրի Կուլտ և մանաւանդ Ճօն Պլօք վայրկեան մը չէին հեռացած իրենց տեղէն և վայրենիներուն ամէն մէկ շարժումը կ'ուսումնասիրէին։ Ի՞նչ ընելու եկած էին անոնք ի Ֆալքէնհորսթ. արդեօք անկէ առաջ տեսած չէի՞ն օդային բնակարանը և հիմա նորէ՞ն եկեր էին զայն գտնալու համար։ Բայց եթէ սասնկ ըլլար, հի՞նգ հոգի կուգային միայն։ Նախ, անոնք ուղղուեցան դէպի Ֆալքէնհօրսթի աղբիւրը, անոր շրջանն ըրին անգամ մը, յետոյ իրենցմէ երկուքը ներս մտան և քիչ մը վերջ դուրս ելան դարձեալ ձեռքերնուն մէջ դեղձեր բռնած։

—Հոգերնին անգամ չէ, ըսաւ նաւաստին, առանց հրամանի պտուղ քաղելու ելեր են։

=Նաւակ ունի՞ն արդեօք հետերնին, հարցուց Հարրի Կուլտ։

Շատ չանցած կ'իմանանք ատիկա, նաւապետ, ըսաւ Ճօն Պլօք։

Իրաւ ալ, երեք վայրենիներն իրենց միւս ընկերներուն միանալով, դէպի Ֆալքէնհօրսթ առուակին կողմն յառաջացան և յետոյ ծառերուն ետին անյայտ եղան։

Այս խորհրդաւոր տեսարանը ցաւալի տպաւորութիւն մ'ըրեր էր կիներուն վրայ։ Արդարև, մինչդեռ Հարրի Կուլտ և Ճօն Պլօք կ'դիտէին դեռ հեռուն, Ճէննի արցունքոտ աչքերը սրբելով մօտեցաւ Ֆրիցին և հարցուց.

—Բարեկամս, ի՞նչ պիտի ընենք հիմա։

Ֆրից կնոջը նայեցաւ և չկրնալով իր յուզումը զսպել, լուռ մնաց, առանց որ և է խօսք մը կարենալ ըսելու։

—Ի՞նչ ընելիքնիս պիտի որոշենք, սիրելի Տիկին, ըսաւ նաւապետ Կուլտ. բայց առ այժմ ներս մնանք, այս պատշգամին վրայ մնալը վտանգաւոր է։

Երբ ամէն ոք սենեակ մտաւ և փոքրիկ Պօպ քնացաւ սենեակին մէկ անկիւնը, այն ատեն Ֆրից կնոջը մօտենալով կրցաւ սա կերպով պատասխանել անոր մ'առաջուան հարցումին.

—Սիրելի Ճէննի, չէ, մեր յոյսը կորսուցած չենք դեռ, մեր ծնողքներն ալ կ'ապրին դեռ, ես այնպէս կ'հաւատամ գոնէ, կարելի՞ բան է որ Մ. Զէրմաթ կամ Մր. Ուօլսթըն տեսած չըլլան կանուխ վայրենիներուն նաւերը. ես կ'ըսեմ որ անոնք ժամանակին կրցած են փախչիլ և ապաստանիլ Մարգարիտներու ծոցին մօտ հզօրապէս պաշտպանուած մեր մեծ բնակարաններէն մէկուն մէջ, այդ կողմերը վայրենիներուն հետք չկար մեր հոս եկած ատենը։

=Ճիշդ է, ըսաւ Հարրի Կուլտ, ես ալ այնպէս կ'հաւատամ որ Մ. Զէրմաթ իրեններով խոյս տուած է հոսկէ։

—Ուրեմն պէտք տեղը չլանք, օ՛ն, Տօլլ, Սիւզան, մի լաք, վտանգ չկայ, շատ չանցած մեր ծնողքները պիտի տեսնենք, համբուրենք, կ'ըսէր Ճէննի իր ընկերուհիները սրտապնդելու համար։

Ֆրանսուա, Ճէննիի ձայնը լսելով, աւելցուց.

—Ճէննի, կարծես թէ Աստուծոյ կողմէ կ'խօսիս, կեցցե՛ս, ուժ տուիր մեզի։

Մնաց որ, նաւապետ Կուլտի ըսածին պէս, հաւանական չէր որ վայրենիները յարձակած ըլլային նաև Ֆէլչէնհայմի վրայ, քանի որ գիշեր ատեն կարելի չէր այդ կողմը ցամաք ելլել։ Ցերեկ ատեն է որ դէպի Փրկութեան ծոցին կողմերը ցամաք ելեր էին, արդ, ի՞նչպէս կ'ըլլար որ Մ. Զէրմաթ կամ Մր. Ուօլսթըն կամ Ճէգ տեսած չըլլային զանոնք և ըստ այնմ փախած չըլլային։

=Եւ յետոյ չենք գիտեր որ ե՞րբ եկան այս վայրենիները հոս, ըսաւ Ֆրից. եթէ նոր է անոնց գալը, կրնանք ուրեմն ըսել թէ մերինները արդէն Ֆէլչէնհայմ չէին գտնուեր. այս միջոցիս ագարակներուն մէջ կ'ըլլային ընդհանրապէս. ես կ'ըսեմ որ մերինները կա՛մ Ուալտէկ են, կամ Ցուքէրթօփ։

—Ե՛ն առաջ Ցուքէրթօփ երթանք ուրեմն, առաջարկեց Ֆրանսուա։

=Երթանք, բայց ոչ հիմա, գիշերը, ըսաւ Ճօն Պլօք։

—Չէ՛, չէ՛, այս վայրկեանիս իսկ, կրկնեց Ֆրանսուա որ միտքը դրած էր անգամ մը մեկնիլ, մինակս կ'երթամ եթէ կ'ուզէք, երկուքուկէս մղոն տեղ է, երթալ գալ երեք ժամէն կ'ըլլայ...

=Չըլլար, Ֆրանսուա, ըսաւ Ֆրից։ մեր քովէն մի հեռանար, անխոհեմութիւն ըրած կ'ըլլաս, իբրև մեծ եղբայր կ'արգիլեմ քեզի երթալ։

—Ֆրից, իրա՞ւ է ըսածդ կ'գոչէր Ֆրանսուա։

=Այո՛, այո՛, կ'վախնամ որ վտանգի մը կ'հանդիպիս...

—Ֆրանսուա, Ֆրանսուա, կ'հայցէր Տօլլ, եղբօրդ խօսքը մտիկ ըրէ, կ'խնդրեմ որ չերթաս։

Ֆրանսուա անդրդուելի մնաց և կ'պատրաստուէր մեկնիլ։ Նաւաստին մէջ մտաւ։

=Քանի որ քննութիւն մ'ընելու համար պիտի երթաս, ես ալ մէկտեղ պիտի գամ, ըսաւ Ֆրանսուային...

—Լա՛ւ, կ'ըլլայ, պատասխանեց այս վերջինը։

=Բայց նախ Ցուքէրթօ՞փ երթալ պէտք է անպատճառ, հարցուց Ճօն Պլօք խօսքն այս անգամ Ֆրիցի ուղղելով։

—Ո՞ւր հապա, գոչեց Ֆրից։

=Ի Ֆէլչէնհայմ, պատասխանեց Ճօն Պլօք։

Անզգալաբար տրուած այս անունը վայրկենապէս փոխած եղաւ ծրագիրը։

Ի Ֆէլչէնհա՛յմ... այո՛, եթէ Զէրմաթեանք վայրենիներուն ձեռքն ինկած և կամ եթէ ազատած էին, դարձեալ Ֆէլչէնհայմի մէջ է որ տեղ մը ապաստանած պիտի ըլլային, ծուխը որ կ'բարձրանար օդին մէջ չէ՞ր ապացուցաներ միթէ անոնց գոյութիւնը։

—Ֆէլչէնհայմ գացէք, լա՛ւ, պատասխանեց Հարրի Կուլտ, բայց ամէնքնիս մէկ երթանք։

=Ամէ՞նքս ալ, չէ, երկուք առ երկուք, և գիշեր ատեն երթալ խոհեմութիւն է, ըսաւ Ֆրից։

(Շար.)

մը։ Միգոյի իշխան մը կ'ըսէր.—«Ամենահաստատ խեղկատակն իսկ կրնայ կաւէլ ամենատաք միջոցին ընդ առաջ նետուիլ և սպաննուիլ։ Իրական քաջութիւն մը պէտք է ապրելու համար, երբ կեանքը կ'դառնայ դժնդակ, ճշմարիտ քաջութիւն մը պէտք է սպասելու համար մահուան, երբ հարկ է մեռնիլ։ Այս պատճառաւ, Սամուրայը մահուան բառեր ունի որակելու համար «ազնուականի մը քաջութիւնը» և «ոճրագործի մը քաջութիւնը։» Երբ մէկն անարգ գործի մը համար մեռնէր, իր մահը կ'կոչուէր «շան մահ։»

ԴՆԴ Ի. ԷՄԸՐՍԸՆ

# ՊԱՏԵՐԱԶՄ

## ՆԱՒԱՅԻՆ ԿԱՅՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՉԷԶՈՔՈՒԹԵԱՆ ԿՆՃԻՌԸ

(«Թայմզ»ի Զինուորական Թղթակցին կողմէ.)

Ճափոնի ճշմարիտ շահուն չի յարմարիր որ կասկ բանայ Ֆրանսայի հետ՝ մեր բարեկամին ու դրացիին կողմէ չէզոքութեան պարտաւորութիւններուն թոյլ կերպիւ կատարուելուն առարկելով. Բայց նաև ընդհանուր կացութիւնը չի պահանջեր անպատճառ որ մեք Անգլիացիքս կոյր մնանք ի տես չէզոքութեան այն նոր տեսակ օրինակներուն որք հաստատուելու վրայ են ֆրանսական Հնդկաչինու ջուրերուն մէջ։

Արեւելքի ֆրանսական ստացուածքները Ռուսաց կողմէ իբրեւ խարիսխ և յենարան գործածուեցան պատերազմիկ գործողութիւններ պատրաստելու և վարելու համար ապրիլ 10—14էն ի վեր, երբ Ռոժտեստվենսքի իր տորմիղին համար գտաւ առժամանակեայ ապահովութիւն մը Քամրանի ծոցին մէջ։ Մինչեւ իսկ «ֆրանսական երկրային ջուրերու սահմանէն դուրս, կամ եզերքէն գո՛նէ երեք մղոն հեռի» կենալու կեղծիքն ի բաց թողուց։ Երբ ճափոնցի Արիգուկաւա իշխանն և իր հետեւորդք նոյն ծովածոցին մօտէն անցան գերման շոգենաւով մը, տեսան ռուս մարտանաւերը ֆրանսական ջուրերու սահմանին մէջ։ Այս հանգամանքէս որչէն մերթ ընդ մերթ դուրս խոյանալով ռուս յածանաւք և թորփիլահալածք կասեցուցին չէզոք նաւեր որք առեւտրական բեռեր փոխադրելու վրայ էին։

Երբ ապրիլ 22ին մարտանաւերէն ոմանք կեղծ մեկնում (faux départ) մ'ըրին, և երբ ապրիլ 27ին բոլոր տորմիղը չարժեցաւ, ի պատասխանի խիստ դիտողութեանց Բարիզի դեսպան Մ. Մօթոնոյի, Ռուսք ի Բեդերսպուրկ արհամարհանօք խնդացին միայն, և յայտարարեցին թէ իրենց տորմիղը քանի մը մղոն անդին պիտի երթայ և ինչ որ ուզէ անանկ պիտի գործէ հոն։ Իրաւ ալ այսպէս եղաւ, և Արմատան Քամրանէն դէպի հիւսիս 40 մղոն միայն գնաց, և յաջորդ հանգստաւէտ խարսխավայրը գտաւ Բռն. Տայօ նաւահանգստին առջեւ, և ի Պինխոյ ծոց, և անկէ ի վեր կ'ալքտայ նոյն ջուրերուն մէջ։ Նէպօկադովի հրամանին տակ իբր 15 նաւեր, որք ապրիլ 7ին Ճիպութիէն մեկներ էին, Բենանկի առջեւ հասան ապրիլ 27ին, և Սինկաբուրէն անցան մայիս 5ին առաւօտուն ժամ 5½ին։ Այս պահուս միացած ըլլալու են իրենց բարեկամներուն, իրենք ալ իրենց կարգին օգտուած ըլլալով ֆրանսական հիւրասիրութեան ընծայած առաւելութիւններէն։

Ճափոն կ'ապացուցանէ թէ ռուս տորմիղը բռնաբարեց ֆրանսական չէզոքութիւնը (1) ի Շէռպուռ, (2) Ց'Ալժերիա, (3) ի Ճիպութի, ուր ածուխ, ջուր էլն. առաւ ֆրանսական եզերքներուն խիստ մօտ կեցած, (4) ի Մաեունկա, ուր երկու մարտանաւեր նորոգուեցան, (5) Մատակասքարի հիւսիսային ծայրը, ի Նօսիպէ, ուր իր ընկերներուն սպասեց, մարզանքներ ըրաւ, էլն. (6) Քամրանի առջեւ, (7) Տայօ նաւահանգստին կամ Հօնքոյի ծոցին մէջ, ուր կեցաւ, ածուխ, ջուր, պաշար առաւ, մարզանք ըրաւ, և թշնամական գործողութիւններու ձեռնարկեց չէզոք նաւերու դէմ։ Ճափոն կ'ցուցընէ նաև որ բոլոր այս գործողութեանց ընթացքին մէջ ինք մէկէ աւելի անգամ Ֆրանսայի կառավարութեան ուշադրութիւնն հրաւիրեց։

Այս վիճակը, իր քաղաքական երեւոյթներէն զատ, ուրիշ տեսակէտով ալ անախորժ մտածումներ կ'ծնուցանէ։ Եթէ այս նախընթացներէն պէտք է հետեւցնել թէ մեզ հետ պատերազմի մէջ եղող ո՛և է Տէրութեան մարտանաւերը կրնան չէզոք ջուրերէն օգուտ քաղել այսքան աներեւոյթ, հարկ անհրաժեշտ է միջազգային համաձայնութիւն մը այսքան փափուկ խնդրի մը վրայ։ Բայց նաև ստոյգ է որ չէզոք մը չէզոքութեան պարտաւորութեանց այս եղծման աչք կ'գոցէ այն ատեն միայն երբ այն պատերազմիկ կողմն որուն ի վնաս աւերի կ'ունենայ սոյն եղծումն՝ ի վիճակի չէ իր օրինաւոր իրաւունքներն յարգել տալու թէ՛ չէզոք Տէրութեան և թէ անոր հիւրասիրութիւնը չարաչար գործածող կողմին։ Ուրեմն, ուղիղ պիտի ըլլար ըսել թէ Քամրանի դէպքը նոր փաստ մ'ես է նաւատորմը ա՛լ աւելի զօրացնել պահանջողներուն համար։

Թա՛ն տարակեց մեր բողոքին թէ «Ամէն Տէրութիւն իր վիճակին համեմատ «չէզոքութեան օրէնք ունի։ Ճափոնցիք «կ'յենուն անգլիական օրէնքին, որ ֆրան«սական օրէնքը չէ ի մասին չէզոքութեան. «զի Ցամաքային Եւրոպայի Տէրութիւնք «կցկցեալ Տէրութեանց չափ նաւային «կեդրոններ չունին, և հետեւապէս (խո՛րհ «որամաբանութիւն) Ցամաքային Տէրու«թիւնք ստիպեալ են իրենց յատուկ չէ«զոքութեան օրէնք մ'ունենալ, որոյ ըն«նորհիւ կարենան չէզոք ջուրերէն քիչ շատ «օգուտ քաղել պատերազմիկ գործողու«թեանց համար։»

Բայց այս հաւաքաբանութեան սկզբնական նախադասութիւններն անճիշդ էին, և եզրակացութիւնն այնքան թիւր է որ չէինք սպասեր անանկ բան մը կարդալ կառավարութեան հետ յարաբերութեան մէջ գտնուող ֆրանսական կարեւոր թերթի մը մէջ։ Ո՞վ կ'ըսէ թէ Ֆրանսա, իբրեւ «Ցամաքային Եւրոպայի Տէրութիւն», զուրկ է նաւային կեդրոններէ։ Ինչ որ ըլլայ այս մասին միւս Ցամաքային Տէրութեանց վիճակը, Ֆրանսա աշխարհի մէկ ծայրէն միւսն օժտուած է նաւային կեդրոններու կանոնաւոր շարքով մը, այն է՝ Ֆրանսայէն մեկնելով՝ ի Քորսիքա, Ալժերիա, Պիզերդա, յետոյ Ճիպութի, նաև Մադագասքար, Արեւմտեան Ափրիկէ, Մատակասքար, յետոյ ֆրանսական Հնդկաչին, Նոր Քալէտոնիա Խաղաղական Ովկիանոսի մէջ, և բոլոր այս յենարանք ունին պաշտպանուած, ամրացուած նաւահանգիստներ, որք կարեւորութեան կարգով Անգլիոյ ամրացեալ նաւահանգիստներէն անմիջապէս ետքը կուգան։ Աստ փոխարէն, ո՞ւր է կցկցեալ Տէրութիւն եղող Ճափոնի նաւային հեռաւոր կայաններուն շարքը։ Թա՛նի ասութեան հակառակ, Ճափոն, թէև կցկցեալ Տէրութիւն, բայց չունի ատանկ համասփիւռ կեդրոններ նաւային գործողութեանց համար իր եզերքներէն հեռի ծովերու մէջ։ Ուրեմն, անտեղի է Թա՛նի դրած ընդհանուր սկզբունքը։

Բայց նայի՛նք ֆրանսական այս նոր վարդապետութիւնը նոյն իսկ Ֆրանսայի շահուն համաձա՞յն է ի վերջոյ։ Արդեօք ֆրանսական Կառավարութեան նաւային խորհրդականներուն հասած խորհրդածութեամբն հաստատուած կանո՞ն մ'է թէ արդի վէճին առթիւ յատկապէս յերիւրուած քաղաքականութիւն մ'է։ Ֆրանսա անշուշտ լաւագոյն դատաւորն է իր սեփական շահերուն համար, մեզ անկ չէ իրեն խորհուրդ և խրատ տալ, բայց պէտք է ըսենք թէ Թա՛նի պաշտպանած վարդապետութիւնն յայտ անխորհուրդ է ֆրանսական շահերու տեսակէտով. զի, օրինակի համար, եթէ Ֆրանսա Գերմանիոյ հետ պատերազմի բռնուի, Թա՛նի վարդապետութեան ոյժովը գերման յածանաւեր աշխարհի ամէն կողմը պիտի կարենան զարնել ֆրանսական առեւտրական և ուրիշ նաւեր, նաև միայն պէտք պատսպարան գտնելով չէզոք նաւահանգիստներէն, և հոն ածուխ և պարէն ընդունելով իրենց օգնող նաւերէն։ Ծովու վրայ Ֆրանսայի կացութիւնը, Գերմանիոյ հետ պատերազմի մը մէջ, փոխանակ գերակշիռ ըլլալու, ինչպէս պիտի ըլլար չէզոքութեան օրէնքներուն Անգլիոյ հասկցած կերպիւ գործածուելովը, ծանրապէս պիտի վտանգուի, և Ֆրանսա, որ ծովային պատերազմի համար միայն Անգլիայէն վախնալու պատճառ կրնար ունենալ, նոյն իսկ Գերմանիոյ կողմէ պիտի տագնապի Թա՛նի վարդապետութեան ընդունելութեամբը. որովհետև, իր գաղթականութիւններն և հեռաւոր ծովային վաճառականութիւնը գերման յածանաւերու և այլ զինեալ նաւերու յարձակման ենթակայ տեսնելով, պիտի հարկադրուի պաշտպանութեան վիճակի մէջ պահել իր այն հեռաւոր սեփականութիւնները, և պիտի չկարենայ Եւրոպա բերել և Գերմանիոյ դէմ ճակատեցնել այն զօրքերն որք գաղթականութիւններուն պաշտպանութեան համար անհրաժեշտապէս կարեւոր պիտի ըլլան այն ատեն։ Այս կերպիւ, Ֆրանսա իբր հարիւր հազար զօրքէ կ'զրկուի Գերմանիոյ դէմ պատերազմի ատեն վճռական կէտին վրայ, որովհետև գերման մարտանաւեր, օգտուելով չէզոք ջուրերու առանձնականութենէն, ի վիճակի պիտի ըլլան հաղորդակցութիւնները կտրելու Ֆրանսայի Մայր Հայրենիքին հետ, կամ գաղթավայրերը նեղելու, որով և դիւրացնելու իրենց բանակին գործը Ռէյն և Մէօզ գետերուն վրայ։ Ֆրանսայի նաւային մարդիկը, զօրականներն և գաղթային վարիչներն ինչ կ'ըսեն այս պատահականութեան համար։ Պէտք ունինք անոնց կարծիքը լսելու, ընդունելէ առաջ այն հայեցքները զոր նեղը մնացած փաստաբանութիւն մը այսօր ի մէջ կ'բերէ իբրև նոր վարդապետութեան մը չէզոքութեան ծանրակշիռ խնդրոյն մէջ։

(Le Times, Մայիս 10.)

## ՌՈՒՍՕ-ՃԱՓՈՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

Ճափոնի ու Ֆրանսայի միջեւ ծագում առած չէզոքութեան վէճն այսօր պատերազմին հետ առնչութիւն ունեցող խնդրոց առաջինն է, որ դեռ չկարգադրուեցաւ, և այնչափ թեթեւ խնդիր մը չէ որչափ ցուցնել ուզեցին Պալֆուր և Լէնստաուն անցեալ օր Խորհրդարանին մէջ։ Ճափոնական Մամուլն որ իր յօդուածներուն մէջ ժողովուրդին տրամադրութիւնը կ'պատկերացնէ, կ'պնդէ որ Անգլիա այլեւս գործադրէ Ճափոնի հետ կնքուած դաշնակցութեան տրամադրութիւնը, զի Ֆրանսայի երկդիմի վարմունքը կատարելապէս առիթ կ'ընծայէ ատոր։ Ճափոնի և Ֆրանսայի միջեւ ծագում առած ձգտման առթիւ, որով կ'զբաղի նաեւ Ֆրանսայի ծովային պաշտօնատունը, մեծ կարեւորութիւն կը տրուի Թօքիոյի մէջ արտաքին գործոց պաշտօնատան կողմէ հրատարակուած զեկոյցին, որով կ'ծանուցուի թէ Ֆրանսա բացարձակապէս ուղիղ ընթացք մը պիտի բռնէ։ Այս զեկոյց, Ճափոնի կողմէ իբր պաշտօնական յայտարարութիւն մեծ նշանակութիւն ունի, զի այնպէս մը գրուած է որպէս թէ Ֆրանսայի կէս—պաշտօնական մէկ յայտարարութիւնն եղած ըլլար Տելքասէի կողմէ խմբագրուած։ Եթէ Ճափոնի կառավարութիւնն այս զեկոյցն հրատարակելով Ճափոնի ժողովուրդին յուզումն հանդարտեցնել զատ ուրիշ նպատակ մ'ունի, այն ալ սա կրնայ ըլլալ որ Թօքիոյի արտաքին գործոց պաշտօնատունը, Բարիզի ճափոնական դեսպանին ընդունած տեղեկութիւնները նոյնութեամբ հրատարակելով, Ֆրանսայի ինքզինքն արդարացնելուն միջնորդ մը ըլլալ կ'ուզէ պարզապէս։ Ռուսօ-ճափոն պատերազմին ծագումէն առաջ ալ այսպէս էր. Մ. Քօմուրա հրատարակութեան կուտար խաղաղութեան պահպանման համար Ռուսիոյ կողմէ ցուցուած ապահովութիւններն, որպէսզի յայտնապէս երեւէր դէպքերուն և այդ ապահովութեանց միջեւ գտնուած անհամաձայնութիւնը. Թերեւս այս անգամ ալ «ժողովուած ապացոյցներ» կան, որք դիւանագիտական ապահովութեանց և գործերու ընթացքին միջեւ գտնուած հակադարձութիւնը պիտի հաստատեն։ Այսու հանդերձ Ճափոնի կառավարութեան կողմէ եղած այդ զեկոյցին հրատարակման նպատակն իմանալու համար սպասել պէտք է։

Տելքասէ չարունակ կ'ապահովցնէ թէ Ֆրանսա չափազանց խիստ չէզոքութիւն մը կ'պահէ Հնդկաչինու մէջ, և Ֆրանսայի այս ուղիղ ընթացքն ապացուցանող պարագաները պիտի պարզէ՝ մօտերս հրատարակելիք Դեղին Տետրակին մէջ։ Բայց Ռոժտեստվենսքի կ'չարունակէ ֆրանսական օգնութեամբ ինքզինքը զօրացնել, ածուխ և պարէն առնել և ֆրանսական մէկ ծովածոցէն միւսն անցնիլ։ Ընդհանուր կառավարիչ Մ. Պօ թէպէտ վանեց զայն Քամրանի ծոցէն, բայց նա Հօնքոյի ծովախորշին մէջ երեւցաւ, և երբ ստիպուած էր այդ տեղէն ալ հեռանալ, քանի որ Լորտ Լէնստաունէն ազդեցիկ չեշտով մը Տելքասէի դուռը կ'զարնէր, իր նաւաբաժինը քիչ մը դէպ հարաւ քշեց և տեղաւորուեցաւ Վինհօանկ (Վանֆօնկ) ծոցին մէջ, տեղ մը որուն համար Ֆրանսա չպիտի կրնայ ըսել թէ ֆրանսական ստացուած չէ։ Ռոժտեստվենսքի վերստին խօսք տուաւ հնազանդիլ չէզոքութեան օրէնքին, և ըսաւ թէ անկէց ալ պիտի հեռանայ։ Իսկ թէ մեկնեցաւ թէ ոչ, չիմացանք դեռ։ Ռուս ծովակալն այս վերջին պաշտօնէն ալ հեռանալով պիտի սպասէ մինչեւ որ Պալդիկեան Գ. նաւաբաժինը միանայ իրեն։ Բայց որովհետեւ այս նաւաբաժին մեծ պէտքեր ունի, Ծով. Ռոժտեստվենսքի դեռ ժամանակ մ'եւս պիտի ուզէ իր զինակցին հիւրասիրութենէն օգտուիլ և այս պարագան է ահա որ պատճառ կ'համարուի տագնապին երկարելուն և սպառնական հանգամանք մ'առնելուն։ Եթէ Ճափոն պաշտօնապէս կ'պահանջէ Անգլիայէ, այսինքն իր զինակցէն որ գործակցի իրեն, անկից վտանգ մ'է այս Ֆրանսայի համար, զոր թերեւս կարելի չըլլայ այլ եւս դիւանագիտական ծանուցագիրներու փոխանակութեամբ հարթել։ (Die Zeit, Մայիս 12, Ուրբ.)

## ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԵՒ ՃԱՓՈՆԱԿԱՆ ՆԱՒԱՏՈՐՄԵՐԸ

Շուտով իրար պիտի միանան ռուս Բ. և Գ. նաւաբաժինները, եթէ արդէն միացած չեն։ Ծով. Ռոժտեստվենսքի այս կերպով իր հրամանին ներքեւ պիտի ունենայ ամբողջութիւնն այն մարտանաւերուն զորս Ռուսիա յաջողեցաւ ղրկել Ծայր. Արեւելք, գէշագոյն ճիգով մը և անթիւ դժուարութեանց մէջէն։ Այս երկու նաւաբաժիններն իրար միանալով կ'կազմեն ոյժ մը քան մարտանաւերու, լոկ կռիւի համար արժէք ունեցող մարտանաւերն հաշուելով. այս կերպով Ռուսք կ'ունենան ութը զրահաւոր, երեք եզերապահ, երեք զրահապատ յածանաւ, և վեց կիսազրահ յածանաւ։ Հետեւեալ ցուցակին մէջ կ'երեւի ամէն մէկ մարտանաւի ոյժը։

| Անուն | Տարողութ. | Արագութ. | Նաւազ | Հրետանի Խոշոր | Միջին | Փոքր | Թորփիլարձակ խողովակ |
|---|---|---|---|---|---|---|---|
| | ԹՕՆՕ | ՀԱՆԳՈՅՑ | | ԹՆԴԱՆՕԹ | | | |
| ԶՐԱՀԱՒՈՐ | | | | | | | |
| Քնեազ Սուվարով | 13,730 | 18 | 782 | 4 | 12 | 50 | 4 |
| Ալեքսանտր Գ. | 13,730 | 18 | 782 | 4 | 12 | 50 | 4 |
| Օրէլ | 13,730 | 18 | 782 | 4 | 12 | 50 | 4 |
| Պորոտինօ | 13,730 | 18 | 782 | 4 | 12 | 50 | 4 |
| Օսլիապիա | 12,880 | 18 | 769 | 4 | 11 | 48 | 5 |
| Սիսոյ Վէլիքի | 10,560 | 15,7 | 586 | 4 | 6 | 28 | 6 |
| Նաւարին | 10,370 | 15,7 | 621 | 4 | 8 | 30 | 6 |
| ԶՐԱՀԱՊԱՏ ՅԱԾԱՆԱՒ | | | | | | | |
| Նախիմով | 8,650 | 16 | 572 | 8 | 10 | 16 | 6 |
| Տմիդրի Տօնսքոյ | 6,200 | 16 | 495 | — | 10 | 24 | 5 |
| ԿԻՍԱԶՐԱՀ ՅԱԾԱՆԱՒ | | | | | | | |
| Օլէկ | 6,780 | 24 | 573 | — | 12 | 22 | 6 |
| Օրօրա | 6,800 | 20 | 570 | — | 8 | 32 | 3 |
| Սվիէդլանա | 3,800 | 20,2 | 402 | — | 6 | 24 | 2 |
| Եէմչուկ | 3,050 | 24 | 334 | — | 6 | 8 | 5 |
| Զիմրիւտ | 3,050 | 24 | 334 | — | 6 | 8 | 5 |
| Ալմազ | 3,220 | 19 | 336 | — | — | 8 | — |
| ՆԷՊՕԿԱՏՕՎԻ ՆԱՒԱԲԱԺԻՆ | | | | | | | |
| ԶՐԱՀԱՒՈՐ | | | | | | | |
| Նիքօլա Ա. | 9,800 | 15 | 621 | 6 | 8 | 20 | 6 |
| ԵԶԵՐԱՊԱՀ ԶՐԱՀԱՒՈՐ | | | | | | | |
| Ապրաքսին | 4,200 | 15 | 404 | 3 | 4 | 22 | 4 |
| Սէնիավին | 4,200 | 15 | 406 | 4 | 4 | 18 | 4 |
| Ուշաքով | 4,200 | 16 | 406 | 4 | 4 | 18 | 4 |
| ԶՐԱՀԱՊԱՏ ՅԱԾԱՆԱՒ | | | | | | | |
| Վլատիմիր Մօնօմաք | 5,750 | 17 | 493 | — | 11 | 20 | 3 |
| | 158,440 | | 11,050 | 53 | 162 | 546 | 86 |

Բաց աստի Ռուսիա Վլատիվոստոքի մէջ ունի երեք մարտանաւ։ Ասոնք այն մարտանաւերն են որ Վլատիվոստոքէն դուրս արշաւներ կատարեցին ճափոնական եզերաց մօտ, և բաւական վնաս պատճառեցին Ճափոնի։ Թէև ծանուցուեցաւ վերջերս թէ այս մարտանաւեր Վլատիվոստոքէ դուրս ելած են, բայց այժմ չեն կրնար միանալ Ծով. Ռոժտեստվենսքիի նաւաբաժնին։ Ռուս ծովակալը զիրենք պիտի գտնէ Վլատիվոստոքի մէջ, ուր կը ջանայ հասնիլ։ Մինչեւ այն ատեն այս մարտանաւեր պիտի զբաղեցնեն ճափոնական նաւատորմին մէկ քանի միութիւնները։ Հետեւեալ ցանկը ցոյց կուտայ թէ ի՛նչ ոյժ ունին այս մարտանաւերը։

| | Թօնօ | Հանգոյց | Նաւազ | Թնդանօթ | | | Թ.խ. |
|---|---|---|---|---|---|---|---|
| ԶՐԱՀԱՊԱՏ ՅԱԾԱՆԱՒ | | | | | | | |
| Կրոմօպոյ | 13,430 | 20 | 874 | 4 | 16 | 54 | 4 |
| Ռոսիա | 13,900 | 19,7 | 839 | 4 | 16 | 43 | 5 |
| ԿԻՍԱԶՐԱՀ ՅԱԾԱՆԱՒ | | | | | | | |
| Պոկադիր | 6,780 | 24 | 573 | — | 12 | 22 | 6 |
| | 34,110 | | 2,886 | 8 | 44 | 124 | 15 |

Այս հաշուով Ռուսք Ծ. Արեւելքի ջուրերուն մէջ կ'ունենան ընդամենայն 93 մարտանաւ, 192,550 թօնօ տարողութեամբ, 13,336 նաւազով, 61 խոշոր թնդանօթով, 206 միջին թնդանօթով, 670 փոքր թնդանօթով և 101 թորփիլարձակ խողովակով։ Ասոնց վրայ պէտք է աւելցնել 12 թորփիլահալած, որ կ'հետեւին Եւրոպայէն եկող նաւաբաժիններուն։ Վլատիվոստոքի մէջ կան քանի մը թորփիլանաւեր, որ դեռ վերջերս խօսեցնել տուին իրենց վրայ։ Ռուս նաւատորմն իր մէջ ունի վերջապէս օժանդակ յածանաւի վերածուած մէկ քանի նաւեր, որ երբ հեռազօտիչ կրնան ծառայել միայն, և բնաւ կռուոյ ոյժ չեն կրնար նկատուիլ։ Ռուսական նաւային ոյժն իր դէմ ունի ամբողջ ճափոնական նաւատորմը, որուն ոյժը գնահատել չատ դիւրին չէ այս պահուս։

Շատ որոշ չէ թէ ճափոնական նաւատորմն ի՛նչ վնաս կրեց 1904ին։ Ճափոնական նաւատորմին կորուստներուն վրայ գաղափար ունինք միայն Ծով. Թօկոյի մէկ օրակարգէն, բայց կ'կարծուի թէ այդ օրակարգին մէջ համագումար կորուստը միայն նշանակուած է։ Բրիտանական ծովային պաշտօնատունը վերջերս Խորհրդարանին հաղորդեց ցանկը ճափոնական նաւատորմին. ըստ այսմ, ճափոնական նաւատորմը կ'բաղկանայ 147 մարտանաւէ, բաժնուած՝ հետեւեալ կերպով. — Հինգ առաջնակարգ զրահաւոր, մէկ Բ. կարգի զրահաւոր, մէկ եզերապահ, ութը զրահապատ յածանաւ, տասնեւմէկ Բ. կարգի յածանաւ, ութը ոչ զրահապատ յածանաւ, մէկ թորփիլակիր նաւ, քսանեւմէկ թորփիլահալած և ութսունչորս թորփիլանաւ։ Անգլիական Ծովային պաշտօնատունը կ'ըսէ թէ ճափոնական նաւատորմն անցեալ տարի կորսնցուց ընդ ամէնը 6 մարտանաւ։ Եաչիմա զրահաւորը հաչուոյն մէջ չէ, զի թէև կասկած կայ թէ կորսուած է, բայց Ճափոնցիք հակառակը կ'պնդեն։ Միաքօ յածանաւ կորսուած է։ Ճափոնական նաւատորմէն պէտք է ջնջել նաև մէկ քանի հին ու մաչած և անզրահ նաւեր, որոնք ո և է արժէք չունին կռիւի համար. մենք այս տեսակ նաւերը ջնջեցինք արդէն ռուս նաւատորմին վերոյիշեալ ցանկին մէջէն։ Ճափոնական նաւատորմը 31 լաւ մարտանաւէ կ'բաղկանայ, կռուելու կարող. այս մարտանաւերն են հինգ զրահաւոր, մէկ եզերապահ, ութը զրահապատ առաջնակարգ յածանաւ և տասներեքը կիսազրահ յածանաւ. աւասիկ մարտանաւերու ցանկը.

| Անուն | Տարողութ. | Արագութ. | Նաւազ | Հրետանի Խոշոր | Միջին | Փոքր | Թորփիլարձակ խողովակ |
|---|---|---|---|---|---|---|---|
| | ԹՕՆՕ | ՀԱՆԳՈՅՑ | | ԹՆԴԱՆՕԹ | | | |
| ԶՐԱՀԱՒՈՐ | | | | | | | |
| Միքազա | 15,440 | 18,5 | 741 | 4 | 14 | 32 | 4 |
| Ասահի | 15,440 | 18,3 | 741 | 4 | 14 | 32 | 4 |
| Շիքիշիմա | 15,100 | 18,6 | 741 | 4 | 14 | 32 | 5 |
| Ֆուժի | 12,600 | 18,5 | 650 | 4 | 10 | 20 | 5 |
| Շին Եէն | 7,330 | 14,5 | 400 | 4 | 4 | 12 | 3 |
| ԵԶԵՐԱՊԱՀ ԶՐԱՀԱՒՈՐ | | | | | | | |
| Ֆուսօ | 3,800 | 12 | 377 | 4 | 8 | 11 | 3 |
| ԶՐԱՀԱՊԱՏ ՅԱԾԱՆԱՒ | | | | | | | |
| Նիշին | 7,700 | 20 | 700 | 4 | 14 | 18 | 4 |
| Քասուկա | 7,700 | 20 | 700 | 3 | 14 | 10 | 4 |
| Ածումա | 9,500 | 20 | 700 | 4 | 12 | 24 | 5 |
| Իվադէ | 9,900 | 20 | 726 | 4 | 14 | 20 | 4 |
| Իծումօ | 9,900 | 20 | 726 | 4 | 14 | 20 | 4 |
| Ազամա | 9,900 | 21 | 726 | 4 | 14 | 20 | 5 |
| Թօքիվա | 9,900 | 21 | 726 | 4 | 14 | 20 | 5 |
| Եաքումօ | 9,800 | 21 | 700 | 4 | 12 | 20 | 5 |
| ԿԻՍԱԶՐԱՀ ՅԱԾԱՆԱՒ | | | | | | | |
| Օդավա | 3,050 | 21 | 350 | — | 8 | 4 | — |
| Ցուշիմա | 3,420 | 20 | 350 | — | 6 | 14 | — |
| Նիդաքա | 3,420 | 20 | 370 | — | 6 | 14 | — |
| Չիհայա | 1,250 | 21 | 125 | — | 2 | 2 | 4 |
| Քազակի | 5,000 | 22 | 405 | 2 | 10 | 18 | 4 |
| Չիդօզէ | 5,000 | 22 | 405 | 2 | 10 | 18 | 4 |
| Դակազակօ | 4,220 | 23 | 385 | 2 | 10 | 20 | 5 |
| Աքաշի | 2,750 | 20 | 275 | — | 8 | 12 | 2 |
| Սումա | 2,750 | 20 | 275 | — | 8 | 12 | 2 |
| Աքիցուշիմա | 3,200 | 19 | 315 | — | 10 | 10 | 4 |
| Հաշիտադէ | 4,300 | 16 | 360 | 1 | 11 | 10 | 4 |
| Մածուշիմա | 4,300 | 16 | 360 | 1 | 11 | 10 | 4 |
| Չիօտա | 2,500 | 19 | 350 | — | 10 | 15 | 3 |
| Հանիվա | 3,700 | 18 | 357 | 2 | 6 | 12 | 4 |
| Թագաչիհօ | 3,700 | 18 | 357 | 2 | 6 | 12 | 4 |
| Իծումի | 3,000 | 17 | 300 | — | 8 | 8 | 3 |
| Իցուքուշիմա | 4,300 | 16 | 360 | 1 | 11 | 10 | 4 |
| | 203,850 | | 15,073 | 68 | 313 | 492 | 111 |

Այս հաշուով, ճափոնական նաւատորմը ռուս նաւատորմէն ութը մարտանաւ աւելի ունի. նոյնպէս ունի 11,300 թօնօ տարողութեան, 1,737 նաւազի, 7 խոշոր թնդանօթի, 107 միջին մեծութեամբ հրետանիի և 10 թորփիլարձակ խողովակի առաւելութիւն մը, բայց ասոր փոխարէն Ռուսք ունին 178 փոքր թնդանօթի առաւելութիւն մը ճափոնական նաւատորմին վրայ։

Հետեւեալ ցուցակէն կ'երեւի ամէն մէկ նաւատորմի թնդանօթներուն չափը, որ աւելի եւս որոշապէս ցոյց կուտայ նաւատորմներուն հրետանիի ոյժը.

| Ռուս նաւատորմ Թիւ թնդնթ.ի | Թնդանօթներու չափ միլիմէթրով | Ճափոնական նաւատորմ Թիւ թնդնթ.ի |
|---|---|---|
| — | 320 | 3 |
| 26 | 305 | 20 |
| 15 | 254 | 1 |
| — | 240 | 4 |
| 4 | 234 | — |
| 16 | 203 | 36 |
| 172 | 152 | 204 |
| 34 | 120 | 109 |
| — | 76 | 246 |
| 198 | 75 | — |
| — | 57 | 4 |
| 286 | 47 | 184 |
| 186 | 3 | 58 |
| 40 | խառնընկէց | 60 |

Աւասիկ թէ ի՛նչ են ռուսական և ճափոնական նաւատորմներու ոյժին գլխաւոր տարրերը. այժմէն կարելի չէ հաստատ գնահատում մ'ընել։ Ցարակից ուրիշ պարագաներ ալ կան, որոնք մեծ կարեւորութիւն ունին ամէն մէկ մարտանաւի ոյժին համար։ Նաւապետ Քլատօ երկու նաւատորմերուն համեմատական ոյժը բաղդատելով 613 կ'գտնէ Ծով. Թօկոյի նաւատորմին ոյժն և 334 Ծով. Ռոժտեստվենսքիի նաւատորմին ոյժը, ուսկից կ'հետեւի թէ ռուս նաւատորմը 1.8 աւելի տկար է ճափոնական նաւատորմէն։ Ուրիշ պարագայ մ'ալ կայ որ չի կրնար նիւթապէս գնահատուիլ իբր ոյժ, այսինքն նաւատորմի մարդոց բարոյական արժէքը, սպաներու ճարպիկութիւնն և նաւազներու անվեհերութիւնն և դիւրաթեքութիւնը։ Ասոնք բուն կռիւին մէջ միայն կրնան երեւան գալ և գնահատուիլ։ Le Temps, Մայիս 11.

ՃԱՓՈՆԱԿԱՆ ԶԵԿՈՅՑԸ.— Ճափոնի արտաքին գործոց պաշտօնատունն հետեւեալ զեկոյցն հրատարակեց Ն2. օր.—«Քամրանի դէպքէն ի վեր Ֆրանսական կառավարութիւնը Բօլինիէի իր քաղաքային ու զինուորական պաշտօնէից հրաման ղրկեց Ֆրանսական ստացուածքներու ծովեզերեւրուն մէջ գտնուող նաւերուն, Ճափոնական ըլլան թէ Ռուս, թոյլ չտալ Ֆրանսական ջուրերուն մէջէն անցնելու։ Երբ իմացուեցաւ թէ ռուս Գ. նաւաբաժինը Ֆրանսական ջուրերուն կ'մօտենայ, Ֆրանս. կառավարութիւնը անգամ մը եւս հրաման ղրկեց Հնդկաչինու ծովային պաշտօնէից պէտք եղած միջոցներն ի գործ դնել, Ֆրանսական չէզոքութեան հակառակ չգործուելու համար։ Տրուած այս հրամանը ծանուցուեցաւ նաև Ռուս կառավարութեան։ Ֆրանս. կառավարութիւնը տեղեկութիւն տուաւ նաև Բարիզի ճափոնական դեսպանին թէ հեռագրաւ լուր ընդունուած է որ Ռուս նաւերը գիշերայն չպիտի տեսնուին Հօնքոյի ծոցին մէջ։»

ՉԷԶՈՔՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴԻՐԸ.— Թայմզի Բարիզեան թղթակիցը կ'հեռագրէ Մայիս 9 թուով.—Այսօր պատիւ ունեցայ տեսակցելու ականաւոր երեսփոխանի մը հետ որ ուշադրութիւն հրաւիրեց Ծով. Ռոժտեստվենսքիի արարքներուն մէկ ուրիշ նշանակելի կողմին. «Եթէ պահ մը դիտէք Հնդկաչինու քարտէսը, կ'տեսնէք որ Թօնքինկի Նեղուցին մէջ չինական Հայ Նան կղզին ուղղակի ռուս տորմիղին ճամբուն վրայ կ'իյնայ։ Այդ կղզին քաղաքակըրթեալ աշխարհէն հեռացած մեկուսացած է և Ռոժտեստվենսքի առանց անպատեհութեան կարող էր հոն հաստատուիլ, ածուխ և պաշար ստանալու համար. ռուս ծովակալը կրնար հոն մնալ, եթէ ուզէր, ամբողջ ամիս մը, և արտաքին աշխարհէն ոչ ոք պիտի իմանար իր ներկայութիւնը։ Բայց ինչո՞ւ Ռոժտեստվենսքի նախամեծար համարեց իր բարեկամ Ֆրանսացիներուն նաւահանգիստները, մինչ Ֆրանսական իշխանութիւնք հարկադրուած էին մէկ քանի օրէն ճամբել զինքը։ Բազմաթիւ Ֆրանսացիներ ինձ պէս կ'կասկածին—թէև յայտնապէս չեն խոստովանիր — թէ ռուս ծովակալն անո՛ր համար կատարեց տեղի այս տարօրինակ ընտրութիւնը, որպէս զի միջադէպ մը յարուցանէ և Ֆրանսան ալ պատերազմին միջամուխ ընէ։ Ուրիշ ո և է եզրակացութեան յանգիլ կարելի չէ, քանի որ Հայ Նան կղզին ունի բազմաթիւ ծովախորշեր, որք կատարելապէս պաշտպանուած են խորշակներէն։»

⁂ Նէօ Ֆրայէ Փրէսսէ պերլինեան թղթակիցն ալ կ'հեռագրէ. — Պերլինի մէջ յայտնապէս կ'երեւայ թէ Գերմանք գոհունակութեամբ կ'դիտեն ֆրանսական չէզոքութեան ծանր կնճռոտութիւնները։ Ամէնէն չատ տարածուած թերթերը կ'հրատարակեն մասնաւոր և ազդեցիկ հեռագիրներ, որք կացութիւնը չատ գէշ գոյներով կ'պատկերացնեն։ Աւելորդ է ըսել որ գերման արտաքին գործոց Պաշտօնատունը մեծ հետաքրքրութեամբ կ'հետեւի դէպքերու շարքին և կ'երեւակայէ այն յաղթական դիրքը, զոր Գերմանիա պիտի գրաւէ երբ իր երկու մեծագոյն թշնամիները — Ֆրանսա և Անգլիա — պատերազմին խառնուելով զիրար տկարացնեն.»

⁂ Ռուս իշխան Ուխդոմսքիի թերթը՝ Ռօսիա «Ֆրանսայի պէս առաջնակարգ Տէրութեան մը վրայ՝ ճափոնական անամօթ յարձակմանց» մասին զարմանք յայտնելէ վերջ, կ'ըսէ.— «Ճափոնական մեքենայութեանց ետին կեցած է Անգլիա, որ ռուսաճափոնական պատերազմը փութացուց և Ռուսիան մինչեւ ճնդունդին եզրն հասցուց։ Բայց երբ Անգլիա այսօր միջամուխ ըլլայ պատերազմին, Ռուսիոյ համար նպաստաւոր կացութիւն մը յառաջ պիտի գայ, քանի որ գաղտնի թշնամութիւններն հազար անգամ գէշ են ակնյայտնի արարքներէն։ Եթէ սկիզբէն այդպէս ըլլար, անգլօ-ռուսական խնդիրը շատոնց կարգադրուած կ'ըլլար, և այդ պարագային ռուսաճափոնական խնդիր մը բնաւ ծագում չէր առներ։

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼԻՆ ԿԱՐԾԻՔԸ.— Պալթիկի Ռուս Տորմիղին՝ Ֆրանսայի կողմէ ընծայուած դիւրութիւնները Միացեալ Նահանգաց մէջ չատ կ'քննադատուին. Իվնինկ Բօստ կ'ըսէ.— Ֆրանսական կառավարութիւնը ծանր պատասխանատուութեան տակ է, որովհետեւ մեղսակից գտնուեցաւ իր գաղթային և նաւային իշխանութեանց և միջազգային օրէնքներն անտես ըրաւ։ Իվնինկ Սըն ալ կ'գրէ. — Եթէ Ֆրանսա աչք չգոցէր իր գաղթային իշխանութեանց արարքներուն և զանցառու չգտնուէր, Ռոժտեստվենսքի կարող չպիտի ըլլար ճակատիլ ճափոնական նաւատորմին դէմ։ Արդարեւ, այլեւս հիմա պարզօրէն կ'տեսնուի թէ Պալթիկի տորմիղին ուղեւորութիւնն ի Ծ. Արեւելք, անօգուտ և անիմաստ ձեռնարկ պիտի ըլլար, եթէ Ֆրանսայի հետ համաձայնութիւն մը գոյացած չըլլար նախապէս։

ՎԻԼՀԵԼՄ ԿԱՅՍՐ ՌՈՒՍ ԲԱՆԱԿԻՆ ՎՐԱՅ. Շդրազպուրկէ կ'գրեն առ Պերլինէր Թակեպլատ. — Պերլինէր Ցայդունկ կ'գրէ թէ գերման կայսր Շդրազպուրկի մէջ կատարուած զօրահանդէսին ատեն, նշանաւոր բանախօսութիւն մ'ընելով, ըսաւ ի մէջ այլոց. — «Ռուս բանակը Մուգտէնի առջեւ մղած կռիւին ատեն բոլորովին տկարացած էր արդէն անբարոյութեամբ ու գինովութեամբ։ Ասկէց ուրիշ պատճառի չի կրնար վերագրուիլ Ռուսաց պարտութիւնը։ Դեղին վտանգին դէմ Ռուսիոյ ցուցուցած այս տկարութենէն ետք Գերմանիոյ կ'իյնայ այդ վտանգին դիմակալելու պատրաստուիլ։ Գերման բանակին սպաներն ու զինուորները ջանալու են այնպէս մաքուր անցընել իրենց ժամանակն որ անբարոյութեան և արբշութեան չենթարկուին։ Պէտք է միշտ զբաղեցնել զինուորները, որպէսզի անոնք ալ այդպիսի բաներու մտածելու ժամանակ չունենան։»

## ԿԻՐԱԿԻ ՕՐՈՒԱՆ ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ

ԼՈՆՏՈՆ, Մայիս 13.—Զիֆուէ կ'հեռագրուի Ռէօթէրի թէ ճափոնական Դէյնի-Մարու փոխադրանաւն որ Նիուչուանկ կ'երթար, ճափոնական բանակին համար պաշար տանելու, Միաօդօ կղզիներուն մօտ (Քուանդունկ թերակղզին հիւսիսային կողմը) ժայռի զարնուեցաւ, կ'կարծուի որ բոլորովին ընկղմած ըլլայ։

ԼՈՆՏՈՆ, 13.—Թօքիոյէ կ'հեռագրուի Ռէօթէրի թէ 1800 թօնօ տարողութեամբ անգլիական Սօֆոլքնէ շոգենաւն որ Նիուչուանկէ Բօպէ կ'երթար, Բորդ Արթուրի բացերն երէկ առաւօտ ականի մը բաղխեցաւ և ընկղմեցաւ։ Բոլոր ուղեւորները պիտի կորսուէին, եթէ Բորդ Արթուրէ օգնութեան չհասնէր ճափոնական շոգենաւ մը։ Եւրոպացի ուղեւորներն ազատուեցան, բայց բազմաթիւ չինացի ճամբորդներ և նաւազներ ծովամոյն եղան։ Պայթման հետեւանօք չատեր մեռան։ Ճափոնական նաւը Բորդ Արթուր փոխադրեց ազատեալները։ Վիրաւորեալներն իսկոյն հիւանդանոց փոխադրուեցան. իրենց վիճակը գոհացուցիչ է։ Շոգենաւը բոլորովին ծովամոյն եղաւ վերջին ճամբորդներուն մեկնումէն վերջ։

ԼՈՆՏՈՆ, 13.—Զիֆուէ կ'հեռագրուի Սէնթըրըլ Նիւզի.—«Սօֆոլքնէ շոգենաւուն աղէտքին հետեւանօք, Բորդ Արթուրի ճափոնական նաւային սպայակոյտն երկու թորփիլանաւ ղրկեց քննելու համար թէ Բորդ Արթուրի մօտերն ուրիշ ականներ ալ կ'գտնուի՞ն, և եթէ կ'գտնուին, վերցնելու համար զանոնք։

ԼՈՆՏՈՆ, 13.—Քանդոն հասած շոգենաւու մը մարդիկն իմաց տուին թէ նոյն նաւահանգստէն 60 մղոն դէպ հիւսիս, ճափոնական 15 մարտանաւի հանդիպեցան։

ԼՈՆՏՈՆ, 13.—Ծով. Նէպօկադովի նաւաբաժինն հասաւ Բաֆլօքօնտօ կղզիները։ Ծով. Նէպօկադով ճամբան պիտի չարունակէ, միանալու համար Ծով. Ռոժտեստվենսքիի նաւատորմին, եթէ ստանայ Հնդկաչինու նաւահանգիստներէն չոգենաւերով իրեն ղրկուած պաշարը։

ԼՈՆՏՈՆ, 13.—Երկու զրահաւորէ, 45 թորփիլանաւէ և 15 թորփիլահալածէ բաղկացեալ ճափոնական նաւաբաժին մը կ'սպասէ Ֆորմօզայի Նեղուցին մօտ, արգելք ըլլալու համար ռուս նաւատորմին անցքին։

ԼՈՆՏՈՆ, 13.— Անգլիական կառավարութիւնը չէզոքութեան խնդրոյն մէջ միջամտեց Ֆրանսայի մօտ, ի նպաստ իր զինակցին։ Խնդիրը գոհացուցիչ կերպով կարգադրուեցաւ, զի Ֆրանսական կառավարութիւնը խոստացաւ ոչ ուղղակի և ոչ անուղղակի կերպով օգնել ռուս նաւատորմին։

ՍԲԱՐԻ, 13.— Հավասի կ'հեռագրուի Սայկօնէ թէ Ծով. Ռոժտեստվենսքի ամսոյս 9ին մեկնեցաւ Վանֆօնկի ծովախորշէն և անկից ի վեր ո և է լուր չկայ իր շարժումներուն վրայ։

ԼՈՆՏՈՆ, 13.— Ժանտախտի չորս դէպք պատահեցաւ Լէյթի մէջ (Սկովտիա). գործաւոր մը մեռաւ ժանտախտի նշաններ ցոյց տալով. կ'ըսուի թէ մուկեր եղան ժանտախտի պատճառ։

ԲԵԴԵՐՍԲՈՒՐԿ, 13.— Նախարարաց Ցանձնաժողովն իր յառաջիկայ նստին մէջ պիտի քննէ Կաթոլիկները պետական ծառայութեան մէջ առնելու, Հրեաներէ զինուոր առնելու և Կայսրութեան զանազան կէտերու վրայ Հրէից բնակութեան իրաւունք տալու խնդիրները։

ԲԱՐԻԶ, 13.— Զրոյց կայ թէ Մ. Տելքասէ վերջնապէս պիտի հրաժարի, երբ երկուշաբթի օր, Նախարարաց Խորհուրդը՝ Ֆրանսական չէզոքութեան և Ֆրանքօ Ճափոնական միջադէպին վրայ իր պա-

բասատ Դեղին Տետրակը հրատարակութեան տայ։

ԼՈՆՏՈՆ, 13.— Զրոյց եղաւ թէ Մասգաթի Միացեալ Նահանգաց հիւպատոս Մր. Արչիպալտ Մագ Քիրտի Լոնտոնի մէջ պիտի ամուսնանայ Օլիվ Մալվերի անուն հնդկուհիի մը հետ։ Այս լուրը խօսակցութեան մեծ նիւթ եղած է։

## ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՇԻԼԼԵՐԻ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿԻ ՀԱՆԴԻՍՆԵՐԸ.—Ծիշտ այն պահուն ուր Սպանիացիք կ'տօնեն Սէրվանդէսի երեքհարիւրամեակը, Գերմանիա ալ կ'փառաբանէ իր մեծ բանաստեղծ Շիլլէրի մահուան հարիւրամեակը։ Մայիս 9էն ի վեր բովանդակ գերման կայսրութեան մէջ գրական և գեղարուեստական ընկերակցութիւններ ժողովներ կ'գումարեն, Շիլլէրի Թատերախաղերը կ'ներկայացնեն, դասական կըտորներով նուագահանդէսներ կուտան և Շիլլէրի արձանները դափնեպսակներով կը զարդարեն։ Ամէն կողմ բանախօսութիւններ կ'կատարուին և բանաստեղծական կըտորներ կ'արտասանուին. բայց Թայմզի Պերլինեան Թղթակիցը դիտել կուտայ թէ Շիլլէրի հարիւրամեակի հանդէսներն այնքան չքեղ չեն, որքան եղած էին 1859ին, ծննդեան հարիւրամեակին առթիւ։ 1859ի հանդէսներու միջոցին գերման ազգային խանդավառութիւնն աւելի մեծ էր, որովհետև Գերմանիոյ միութեան առաջին շարժումներու օրերն էին։ Թէպէտ Շիլլէր՝ Կէօթէի նման մտաւորական և գեղարուեստական աշխարհաքաղաքացիութեան ցուցանիշն եղաւ, բայց անիկա գերման հայրենասիրութիւնն իր վերացական ըմբռնումին մէջ փառաբանեց, մասնաւորաբար իր վերջին և ամէնէն ժողովրդական Թատերախաղին՝ Կիյեօմ Թելին մէջ։ Այս Թատերախաղին պերճախօս առօղերը տակաւին այսօր ալ գերման դիւանագէտ գրողներու առատ մէջբերումներ կ'հայթայթեն գրական ո և է գործէ աւելի. Կոմս Պիւլով որ դասական հեղինակներուն ամէնէն անհամեմերէն խօսքեր մէջ կ'բերէ, գրգիռ կուտայ քաղաքական յօդուածագիրներուն, որք հասարակ տեղիք դարձած խօսքեր գործածելէ ուրիշ բան չեն ըներ։ Միւս կողմէ կարելի չէ անտեսել որ ժամանակակից Գերմանիոյ գրական ուղղութիւնն այնքա'ն չեղած է Շիլլէրէն, որքան փոխուած են գերման ազգին գործնական և առեւտրական ոգին։ Գերման արդի գրականութեան մէջ, ի բաց առեալ Հէռ Էրնստ ֆոն Վիլտէնպրուխ և Հէռ Յօզէֆ Լաուֆ, գրեթէ չկայ ուրիշ Թատերագիր մը որ համարձակի յամառիլ միալ Շիլլէրի ոճին յատկանիշն եղող արտաքոյ կարգի հռետորականութեան մէջ։ Անտարակոյս Շիլլէր շատ աւելի հռետորական էր քան իր ներկայ հետեւորդները, բայց պէտք է խոստովանիլ թէ Շիլլէր հետեւեցաւ այնպիսի ուղղութեան մը որ կը տարբերէր ժամանակակից ռուսօցիկ ազգամոլութենէն։ Շիլլէր փորձեց, ինչպէս իրմէ առաջ և իրմէ վերջ շատեր ըրած են, պարտականութեան զգացումն ու ձգտումներու ուղղութիւնն իրարու հետ հաշտեցնել, բարոյագիտական և գեղեցկագիտական սկզբունքները նոյնացնելով։ Վստահաբար կրնանք ըսել թէ այս ջանքն օր մը պիտի վերանորոգուի Գերմանիոյ մէջ բոլորովին նոր ձեւերու տակ, թէպէտ ներկայի պայմանները բոլորովին աննպաստ են այսօրինակ ձեռնարկի մը համար։ 1859ին երբ Վիլհելմ Ա. կայսրը դեռ Բրուսիոյ խնամակալ իշխան էր, Շիլլէրի մրցանակ մը հաստատեց, որ վերջերս մեծ վիճաբանութեանց պատճառ եղաւ։ Այս մրցանակն որ 340 ոսկիի գումար մ'է միայն, ժամանակ առ ժամանակ կ'տրուի լաւագոյն Թատերախաղը գրողին։ Գերման վեհապետն իրաւունք ունի Քննիչ Ցանձնաժողովին առաջարկը մերժելու, ինչպէս պատահեցաւ մէկ քանի տարի առաջ, երբ Լուտվիկ Ֆուլտա քաղաքական երգիծաբանութիւն մը ներկայացուցած էր և մերժուեցաւ։ 1902ին կազմուած «Կէօթէի Դաշնակցութիւնը» հաստատեց մրցակից մրցանակ մը «ժողովրդային Շիլլէրի պարգև» անուամբ, որ դեռ անցեալները բաժնուեցաւ ընդմէջ Կէրհարդ Հաուբդմանի, Քարլ Հաուբդմանի և Պիր Հօֆմանի, որք Թատերախաղեր ներկայացուցած էին։

## ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

### ԱՏԵՆԱԿԱՆ ՊԱՇՏՕՆԵԱՆՔ

Եօզկատի նախնական դատաւորական ատենի նախագահ անուանուեցաւ Տէնիզլիի նախագահ ատենի ընդհ. դատախազի օգնական Հաճի Սիւլէյման Վէհպի էֆ., որուն յաջորդեց Ծիւրը Երկէնէի նախնական դատաւորական ատենի նախագահ Մէհմէտ Էսատ պէյ, և ասոր ալ յաջորդեց Եէնի Վարօչի նախնական դատաւորական ատենի նախորդ նախագահ Ճէմալէտտին պէյ։ Եօզկատի նախնական դատարանի ընդհ. դատախազի օգնական անուանուեցաւ Հօտէյտայի նախնական դատարանի ընդհ. դատախազի նախորդ օգնական Մուսթաֆա էֆ.։ Եօզկատի մուհասէպէճի անուանուեցաւ Ամասիոյ հրաժարեալ մուհասէպէճի Մուսթաֆա էֆ.։ Բ. Օսմանիյէ պատուանշան տրուեցաւ Էվգաֆի Իտարէի ժողովոյ անդամ Մահմուտ Բասիխ պէյի։ Գ. Մէճիտիէ՝ Րումելիի երեք նահանգներու ոստիկան զինուորներու վերակազմութեան պաշտօնեայ Զուիցերիացի հազարապետ Օթոնիէր պէյի։

### ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ՉԵԿՈՒՑՈՒՄ

Որպէսզի պետական պաշտօնեաններու կողմէ նախապէս տրուած երաշխաւորութիւնն ընդունելի ըլլայ նաև յետոյ իրենց կոչուելիք ուրիշ պաշտօններուն մէջ, ըստ կայս. Իրատէի, հետեւեալ կէտերն աւելցուեր Երաշխաւորութեան Կանոնագրին Է. յօդուածին վրայ. — «Բայց Թղթատարական և հեռագրական պաշտօնեայք երբ ուրիշ պաշտօններու կոչուին իրենց վարչութեան մէջ, փոխանորդաբար կամ առժամապէս, նախապէս իրենց տուած երաշխաւորութիւնը պիտի զօրէ նաև այն նոր պաշտօնին համար։ Երբ նախապէս տրուած երաշխաւորութիւնն միայուն և ապահով հանգամանք ունի, և բաւական է երաշխաւորութեան գումարի չափը, պաշտօնեան ստիպուած չէ իր երաշխաւորութիւնը նորոգելու երբ առժամաբար կամ փոխանորդաբար կոչուի ուրիշ պաշտօնի։»

ԿԱՅՍԵՐԱԿԱՆ ԲԱՐԵԻ. — Կայսերական Թիկնապահ և Էտիրնէի կուսակալի փոխանորդ, կայս. Բ. Զօրաբանակի հրամանատար Միւշիր Արիֆ փաշա այս անգամ եւս արժանացաւ կայս. բարեւներու։

ԹՈՒՐՔԻԱ ԵՒ ԱՒՍՏՐԻԱ.— Միջերկրականի աւստրիական նաւաբաժնին հրամանատար դեր—ծովակալ Բիզրուսքի Մայիս 10ին ունկնդրութեան ընդունուեցաւ Ֆրանց Եօզէֆ կայսեր կողմէ։ Ծովակալը յայտնեց թէ ՎԵՀ. ԿԱՅՍՐԸ շատ գոհ եղաւ իր Պոլիս ղրկուելուն համար, և պաշտօն յանձնեց իրեն, իր այս գոհունակութիւնն յայտնելու Ֆրանց Եօզէֆ կայսեր։

ԲԱՆՏԱՐԿԵԱԼՆԵՐԸ.— Ինչպէս ծանուցինք, Մէվլուտի տօնին առթիւ, Ոստիկանական պաշտօնատան կողմէ Դատական Նախարարութեան ղրկուած էր իրենց պատժոյն երկու երրորդն աւարտած այր և կին 144 բանտարկեալներու մէկ ցուցակը, որ երեք Դատական պաշտօնատան կողմէ ղրկուեցաւ կայս. Պալատան Ա. Քարտուղարութեան, մատուցուելու համար յառ կայս. Գահոյից։— Արտօնութիւն խնդրուած է նաև ազատ արձակելու դասական այն բանտարկեալներն որ աւարտած են իրենց պատժոյն երկու երրորդը։

ՁԵՐԲԱԿԱԼՄԱՆ ՀՐԱՄԱՆԱԳԻՐ.— Պոլսոյ Վերաքննիչ Ատեանը կ'ծանուցանէ թէ իբր ոճրագործ Եղեռնադատ ատեանին առջեւ պիտի դատուի Մուսդաֆա Բաղէպ անուն անձն որ ամբաստանուած է թէ Պուլկարիա փախչելով վատ հրատարակութիւններ ըրած է։ Ոստիկանական իշխանութիւնք պիտի ձերբակալեն այս անձը, ո'ւր որ տեսնեն։

ԿԱՅՍ. ԻՐԱՏԷ մը հրամայեց պէտք եղած Թուով նոր զօրքեր ղրկել Պէնկազիի մէջ չինուած պահականոցները։ —Նոյնպէս կայս. Իրատէ մը հրամայեց որ Հայտէր պատուիրակութեան յանձնուին Հէրէքէի գործարանին մէջ չինուած գորգեր և սէճճադէներ, անոնցմով ներքնապէս զարդարելու համար Հայտէրպաշայի մզկիթները։

ԻՍՏԱՐԷԻ ՄԱՀՍՈՒՍԷԻ վարչութիւնն եւրոպական գործարաններէ պիտի գնէ 4 սրընթաց խոշոր շոգենաւ, նաև յատուկ քննիչներ պիտի ղրկէ ամերիկեան նաւագործարաններ, որոց կողմէ առաջարկներ եղած են Մահսուսէի վարչութեան։

ՇԻՐՔԷԹԻ ԽԱՅՐԻԷԻ վարչութիւնը պիտի գնէ Սկիւտար, Նաւամատոյցին մօտ, առագաստանաւերու նորոգութեան յատուկ վայրէն 300 կանգուն տեղ 1,500 ոսկիի փոխարէն, և հոն պիտի հաստատէ նաւահանգիստ մը և գազինօ մը։

ՄՈՒՍՈՒԼԻ մէջ երևան հանուած կարգ մը հնութիւններ շուտով Պոլիս փոխադրելու համար հրամաններ տրուեցան առանկ է։

ՕՍՄ. ՆԱՒԱՏՈՐՄԸ.—Մէկ քանի օրէն կ'աւարտին Մէճիտիէ յածանաւը մաքրելու և ներկելու գործողութիւնները. ապա աւազան պիտի քաշուի Համիտիէ յածանաւը, մաքրուելու և ներկուելու համար։ —Մօտերս մեծ աւազանը պիտի քաշուի Մէսուտիէ զրահաւորը, ներկուելու և մաքրուելու համար. այժմէն փոփոխութիւններ և նորոգութիւններ կ'ըլլան նոր աւազանին մէջ, զրահաւոր ընդունելու համար։

ՇՈԳԵՆԱՒԻ ԵՐԹԵՒԵԿ.—Սելանիկի ծոցին մէջ շոգենաւերու երթեւեկ հաստատելու որոշում տուած էր Շիրքէթի Խայրիէյի Վարչութիւնը, և յատուկ քննիչ մը ղրկած էր Սելանիկ, տեղեկագիր մը պատրաստելու համար։ Ժուռնալ տը Սալօնիք կը գրէ թէ քննիչ Գատրի պէյ իր տեղեկագրով կ'առաջարկէ.— 1. Առ այժմ փորձի համար երեք շոգենաւ յատկացնել այս գծին համար։ 2. Շոգենաւի երկու երթեւեկ հաստատել, մին Սելանիկի ծոցին և միւսը Սելանիկի նաւահանգստին համար։ —Սելանիկի ծոցին մէջ երթեւեկող շոգենաւերը վաճառք եւ պիտի փոխադրեն, և պիտի հանդիպին հետեւեալ նաւահանգիստները.— Պեօյիւք Գարա Պրուն, Ախբանտի, Քաբազ Քէօբրիւսի, Քէօսէնտիրէ և Գաթրին։ Իսկ Սելանիկի ծոցին մէջ երթեւեկող շոգենաւերը պիտի հանդիպին Քերիմ էֆէնտի, Շարնօ Պրունու, Քիւչիւք Գարապրուն, Պէյլէտիյէ Պաղչէսի։

ՄՈՍ Ընկ.եան «Պիւզիրիս» շոգենաւը, նաւապետ Պաօքիլ, ամսոյս դէպ ի 6ին Լիվըրբուլէն հոս կ'հասնի ընդհանուր վաճառքով։

ԱՂԵՏԱԼԻ ԵՐԿՐԱՇԱՐԺ.— Վերջերս Այտընի և Պրուսայի մէջ պատահած երկրաշարժներու կեդրոնը կ'կարծուի Սիմավ փոքր քաղաքը, Պրուսայի մօտ։ 20 օրուան մէջ երկրաշարժի 80է աւելի ցնցումներ զգացուեր են Պրուսայի մէջ. ամէնէն աւելի վնասուեցան Էնկէլի հանքային ջուրերուն մօտակայ գիւղերը։ Քալքեմի մէջ 20 տուն փլաւ, և 15 մարդ մեռաւ փլատակներուն ներքեւ։ Քարաքուռարի մէջ մեռան 25 հոգի։ Էնկէլի ակերէն կ'յորդի նման տաք ջուր սկսած է ժայթքել 5 ոտք բարձրութեամբ, և շոգին տեսանելի է հեռուանց։ Ուրիշ տեղ մը գետինը ճեղքուեր է և պաղ ցեխոտ ջուր մը սկսեր է դուրս ժայթքել։ Սիմավի լեռնէն ժայռեր փրթեր են։ Ցնցումները կ'շարունակուին։ Աւելի չարթու երկրաշարժի ցնցումներ զգացուեր են Օսմանիյէի, Բրիւզինայի, Միթրովիցայի մէջ։

ՀՐԴԵՀ.— Երէկ գիշեր հրդեհ ծագեցաւ Ղալաթիա, հին մաքսատան փողոցին մէջ գիրծակ Նիքօլիի վարձքով բռնած քարուկիր խանութէն, որ ամբողջովին այրեցաւ վրայի սենեակին հետ։ Կ'ըսուի թէ դիտմամբ կրակ ձգուած է։

## Քրոնիկ Հայ Եկեղեցւոյ

Ս. Պատրիարք Հայրն երէկ հանդիսաւորապէս պատարագեց Խասգիւղի Ս. Ստեփաննոս եկեղեցւոյն մէջ, անոր հիմնարկութեան 74րդ տարեդարձին առթիւ։ Մայիսի օդին անհման աղուորութիւնը քիչ չէր նպաստած երէկ որ Խասգիւղի այն փառաւոր տաճարը խուռներամ բազմութեամբ մը լեցուէր, և շատեր արդար ցաւ յայտնեցին որ կարելի չեղաւ կատարել բացումը նորաշէն վարժարանին, զի նոր գրասեղանները դեռ չեն չինուած։ Դպրոցին չէնքն աւարտած, իր յօդը իրանը կ'ցուցադրէ հիմա Գալֆայեան Որբանոցին մօտիկ, և Ս. Ստեփաննոսի տաճարին վերև։ —Ս. Պատրիարք Հայրը Շբ. երեկոյ Զիլիֆտարի և Քեաղըտհանէի ճամբով անցաւ Խասգիւղ, ընկերակցութեամբ քարոզիչ Տ. Տիրայր վարդապետի, Տ. Համբարձում քահանայի և Ռ. Թագէոսեան, Գ. Հայկեան, Յ. Կըրճիկեան էֆ.ներու։ Վարժարանին աշակերտք և դպիրք Նորին Սրբազնութեան անուան ձօնեալ երգերով ընդունեցին Ս. Պատրիարք Հայրը, որուն զինուորական պատիւներ ընծայուեցան եկեղեցւոյ մեծ դրան մօտ, ոստիկաններու և ոստիկան զօրաց կողմէ։ Ն. Սրբազնութիւն պահ մը հանգիստ առնելէ վերջ Թաղ. Խորհրդարանին մէջ, նախագահեց եկեղեցական արարողութեանց։ Ս. Պատրիարք Հայրը հրաշալի առաւօտ պատարագեց, և քարոզեց բնաբան առնելով «Ի բաց Թօթափել այսուհետեւ զամենայն չարութիւն, զամենայն նենգութիւն, զկեղծաւորութիւն և զնախանձ և զամենայն չարախօսութիւն։» Բացատրեց թէ ի'նչ պէտք է ըլլայ ճշմարիտ քրիստոնէին կեանքը։ Քրիստոնեան պէտք չէ ըլլայ չար, այլ պարտաւոր է հետեւիլ բարիին, և մարդուն սիրտն իսկ ի բնէ ըղձացող է բարիին, քանի որ բնազդաբար խոյս կուտայ չարէն. Քրիստոնեան պէտք չէ ըլլայ նենգ. որ հետեւանք է չարութեան, խոյս պէտք է տայ կեղծաւորութենէ, որուն մարդ կ'դիմէ յաջողելու համար իր չար դիտաւորութիւններուն մէջ, և վերջապէս, քրիստոնեան պէտք է խորշի չարախօսութենէ, զոր կ'գործածեն առաւել մարդիկ, երբ ուրիշներու հետ բաղդատութեան դնելով ինքզինքնին վար գտնեն անկէ, և անուղիղ միջոցներով կ'նկրտին զայն անպատուել։ Քրիստոնեան մանուկ պէտք է ըլլայ, իր սիրտին բարութեամբ և միամտութեամբ, չարը մոռնալով շուտով, և իր սնունդը պէտք է առնայ Եկեղեցիին մաքուր վարդապետութիւններէն, ինչպէս մանուկը կ'սնանի իր մօր պատուական կաթէն անվնաս սնունդը։ Բայց քրիստոնեան միամիտ ըլլալով հանդերձ, հարկ է որ ունենայ նաև խորագիտութիւն, իր ընթացքն որոշելու, քայլերը չափելու և չայլթաքելու համար։ Ցաւարտ պատարագի, որուն կ'սպասաւորէին Տ. Տ. Եզրաս և Ղեւոնդ Վրդ.ք, Ս. Պատրիարք Հայրն հանդիսաւոր Թափօրով առաջնորդուեցաւ Թաղ. Խորհրդարան, որուն դրան առջեւ ջերմագին բարեմաղթութիւններ ըրաւ ՎԵՀ. ԿԱՅՍԵՐ արեւշատութեան համար, սրտագին «ամէն»ներու մէջ։ Քիչ մը վերջ այցելութեան եկան Խասգիւղի խախամը, իր փոխանորդն և Հրեայ երեւելիներու հետ, որոց ապա փոխադարձ այցելութեան գնաց Տ. Տիրայր Վ.։ Ցերեկին, ի պատիւ Սրբազնութեան սեղան մը տրուեցաւ Թաղ. Խորհրդոյ անդամ Տքդ. Ցակոբ էֆ. Քէմհաճեանի տան մէջ, ներկայ էին եկեղեցական դասը, Թաղ. Խորհրդոյ անդամներ, ևն.։ Գառնիկ էֆ. Հայկեան բաժակաճառ մը արտասանելով շնորհակալութիւն յայտնեց Ս. Պատրիարք Հօր այցելութեան և Խասգիւղի Թաղային գործոց մասին ունեցած հոգածութեան համար, և գոհութեամբ յիշեց Ս. Ներսիսեան վարժարանի ի հիմանց վերաշինութիւնը, արդեամբ Թորոս էֆ. Բարաղամեանի, և ցաւ յայտնեց որ կարելի չեղաւ կատարել բացումը, գրասեղաններու չգոյութեան պատճառաւ։ Ս. Պատրիարք Հայրը գովեց Թաղ. Խորհուրդին ջանքերը, գոհացուցիչ գտաւ Թաղային գործերու վիճակը, գնահատեց աշխատող մարմինները, Աղքատաց խնամ, Դպրաց դաս, ևն., որ իրենց ճիգերին մէջ միշտ լաւագոյնին կ'ձգտին։ Նորին Սրբազնութիւնն իր խօսքերը վերջացուց բարեմաղթութիւններով ՎԵՀ. ԿԱՅՍԵՐ արեւշատութեան համար։ —Ս. Պատրիարք Հայրն իրիկուան այցելեց վարժարանին նոր չէնքն և Գալֆայեան որբանոց, ուր որբուհի մը բարի գալուստի ուղերձ մը կարդաց։ Ապա դարձաւ Բերա, իր բնակարանը, Քեաղըտհանէի ճամբով։

⁂ Ս. Պատրիարք Հայրն երեք դրամական նուիրատուութիւններ ըրաւ Խասգիւղի եկեղեցւոյն և աղքատաց համար։

— Խասգիւղէն կ'գրեն մեզ երէկ իրիկուն.—«Մօտակայ Թաղերէն և նոյն իսկ Բերայէն շատեր Ս. Ստեփաննոս եկեղեցին եկեր էին այսօր, յուսալով ներկայ ըլլալ նորաշէն Ս. Ներսիսեան վարժարանի հանդիսաւոր բացման Ս. Պատրիարք Հօր նախագահութեամբ։ Օդն ալ յոյժ գեղեցիկ էր, և ճարտարապետը քանի ամիսէ ի վեր կ'ըսէր թէ Խասգիւղի եկեղեցիին տարեկան տօնախմբութեան օրը վարժարանը կազմ և պատրաստ պիտի ըլլայ պաշտօնական բացման համար։ Բայց ճարտարապետն ի'նչ ընէ երբ չէնքը պատրաստ էր բոլորովին, և միայն նստարանները չինուած չէին, զորոնք չինելու պայման մը չունէր ինք։ Արդ, Ս. Պատրիարք Հայրը, նկատելով որ առաջուան հին փտած նստարաններով նոր դպրոցի բացում չըլլար, զի անվայել է, անպատշաճ է, հանդէսն «յետաձգեց» աշնան, և ընդհանուր ակնկալութիւնն ի դերեւ ելաւ։ Ս. Պատրիարք Հօր առաջարկութիւնն իրաւացի էր բոլորովին, բայց ինչո՞ւ նստարանները չէին չինուած։ Ճշմարտութիւնը շուտով երեւան եկաւ։ Հանգուցեալ Թորիկ էֆ. Բարաղամեանի Ս. Ներսիսեան վարժարանի համար Թողած դրամը բաւեր է միայն չէնքին համար, նստարաններն ալ վերաչինելու չէ բաւեր, և իր եղբայրը, Տիգրան էֆ. Բարաղամեան, չէ ուզեր իր կողմէն տալ 100 կամ 150 լիրայի չափ գումար մը, որ պէտք էր նոր նստարանները չինելու։ Այսինքն, թէեւ իր հանգուցեալ եղբօրմէն 10 կամ 15 հազար լիրա հնչուն դրամ ժառանգեր է, բայց չէ յօժարեր այս նոր բարի և կրթանուէր գործն ի գլուխ հանելու համար 100 կամ 150 լիրայի չափ զոհողութիւն մ'ընել այն 10 կամ 15 հազար լիրային մէջէն.—Պատմութիւն մը որ անհաւանական պիտի ըլլար եթէ ճիշտ չըլլար։ Բայց Խասգիւղցիք տակաւին կ'յուսան որ մինչև աշուն Տիգրան էֆ. աւելի աղէկ տրամադրութեան մէջ պիտի գտնուի, և երբ վերաբացուի այն դպրոցն որուն չինութիւնը միակ յիշատակելի գործը պիտի ըլլայ Բարաղամեան Տեարց, նստարաններն ալ չինուած պիտի ըլլան, և աղաքն առիթ մը աւելի պիտի ունենան օրհնելու իրենց բարերարը։

—Քաղաք. Ժողովն յառաջիկայ չորեքշաբթի օր նիստ պիտի գումարէ. իր օրակարգին մէջ կ'գտնուի Ազգ. Հիւանդանոցի Հոգաբարձութեան տեղեկագիրը՝ 1904 տարւոյ գործառնութեանց, որուն տպագրութիւնը կ'ջանայ աւարտել Համբարձման տօնէն առաջ։—Օրակարգին մէջ է նաև Բերայի Թաղ. Խորհրդոյ մէկ տեղեկագիրը Կալուածոց Հոգաբարձութեան հետ ունեցած ելմտական յարաբերութեանց։ Եկեղեցւոյ նորոգութեան ծախուց և կրթական ելմտացոյցի յաւելման մասին զանազան առաջարկներ կ'ընէ, և կ'ըսէ որ մերժումի պարագային պիտի ստիպուի հրաժարիլ։

—Գրած էինք թէ Կէտիկ Փաշայի եկեղեցւոյն կալուածներէն Գում Գափուի դուրսը գտնուող գետնին վրայ թիթեղեայ հիւղակներ կառուցուած էին, չքաւոր ընտանիքներու բնակութեան համար. բայց հիմա բարեկեցիկ ընտանիքներ հաստատուած են հոն որք ո և է վարձք չեն վճարեր եկեղեցիին, և իրենց հաշւոյն կ'վաճառեն այդ տնակները, առանց Թաղ. Խորհրդոյ գիտութեան։ Կէտիկ Փաշայի Թաղ. Խորհրդոյ ատենապետ Ցովհաննէս էֆ. Փափազեան Տնտեսական Խորհրդոյ վերջին նստին ներկայանալով մանրամասն բացատրութիւններ տուաւ, և Խորհուրդը յանձնարարեց որ տեղեկագիր մը ներկայացնէ, որուն յենլով օրինական միջոցներու պիտի դիմուի եթէ այդ հիւղակներուն մէջ բնակողները վարձք վճարել և կամ ելլել չուզեն։

—Գասթէմոնիի Տ. Տաճատ քահանան խնդրած էր Ս. Պատրիարքէն որ արտօնութիւն տրուի իրեն Գօզլուի Ցունաց եկեղեցիին մէջ Ս. Պատարագ մատուցանելու համար դիմում ընելու Բաղկեդոնի Մետրապոլիտին, որովհետև Գօզլուի մէջ Հայ եկեղեցի չի գտնուիր։ Ս. Պատրիարք Հայրն հրամայած է որ տուն մը մատուռի վերածելով հոն պատարագէ։

—Տնտես. Խորհրդոյ վերջին նստին որոշումները.— Կարապետ էֆ. Խաչատուրեան տեղեկութիւն տուաւ թէ Ծառուկ Ամիրայի կողմէ Օրթաքէօյի եկեղեցիին նուիրեալ աղքատանոցի չէնքին մէկ մասը փլուզման ենթակայ է, թէ քաղաքապետութեան կողմէ քանիցս ազդարարութիւն եղած է վար առնել, և թէ Թաղ. Խորհուրդը պատշաճ դատած է այդ մասին չինուածանիւթերուն արժէքին վրայ պակասն ալ լրացնել և վերանորոգել աղքատանոցի միացեալ մասը, ուր աղքատներ կ'բնակին։ Խորհուրդը արտօնեց այս գործադրութիւնը։ — Խաչատուրեան էֆ. պատրաստած ըլլալով մայրաքաղաքիս Ազգ. հաստատութեանց սեպհական կալուածոց մէկ ընդհանուր վիճակացոյց պատկերը, ներկայացուցած էր Տնտես. Խորհրդոյ, տեղեկագրով մը, ուր պարզած էր իր տեսութիւնները։ Խորհուրդը, յառաջիկայ նստին վերապահեց անոնց նկատառութիւնը։— Խորհուրդը համարակալութեան տեղեկագրերուն վրայ քննելով Էէնիգիւղի և Գարթալի եկեղեցեաց մատակարարութեան հաշիւները, վաւերացուց զանոնք։— Ակնայ Գաւառ. վարչութիւնը Վիճակին Ազգ. հաստատութեանց սեպհական կալուածոց մասին հրահանգներ խնդրած էր։ Խորհուրդը որոշեց յանձնարարել որ վիճակացոյց պատկերով մը ներկայացնէ բոլոր կալուածոց վիճակը որպէսզի ըստ այնմ տրուին հրահանգները։— Ակնայ առաջնորդարանի և Բինկեանի եկեղեցւոյ Թաղ. Խորհրդոյ կողմէ ղրկուած գրութեանց վրայ, Խորհուրդը քննեց Բինկեանի եկեղեցւոյ Պոլսոյ կալուածոց մատակարարութեան և հոգաբարձութեան կազմակերպութեան խնդիրը, կատարեց հարկ եղած բանակցութիւնը հոգաբարձութեան անդամոց հետ, և նոյն մարմնոյն անդամ կարգեց նաև Փուլուճեան Կարապետ էֆ.ն։ Խորհուրդը զբաղեցաւ նաև Կէտիկ Փաշայի և Գանտիլլիի եկեղեցեաց կալուածներու, նաև Ակնայ բնակիչներէն տիկին Թագուհի Ճանիկեան կտակային և այլ խնդիրներով։

## ԱՅՍՕՐՈՒԱՆ ՀԵՌԱԳՐԵՐ

### ՆԱՍԻՕՆԱԼԻ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԵԱՆ

ԼՈՆՏՈՆ, Մայիս 14 (Պաշտօնական).— Թօքիոյէ պաշտօնապէս կ'ծանուցուի թէ մինչև վեց մղոն տեղ վտանգաւոր է նաւարկել Ջկնորաց կղզիներուն մօտ, զի ականներ դրուած են։

ԲԱՐԻԶ, 14.— Ֆրանսական նաւաբաժինը կ'համախմբուի Աննամի մօտ։

ՀՕՆԿ ՔՕՆԿ, 14.—Ռէօյթէրի Թղթակիցը կ'հեռագրէ թէ անգլիական 23 մարտանաւեր խարիսխ նետած են Հօնկ Քօնկի նաւահանգստին մէջ։

ԼՈՆՏՈՆ, 14.— Ռուս դեսպանն երկարօրէն տեսակցեցաւ Արտաքին գործոց նախարար Լորտ Լէնստաունի հետ։—Կը հաստատուի այն լուրը թէ Մր. Րուզվէլդ որոշեր է միջամտել ռուսաճապոնական պատերազմին վերջ տալու համար։

ԲԵՏԵՐՍԲՈՒՐԿ, 14.—Նաւային բարձր շրջանակներու մէջ համոզում կայ թէ Ռօժտեսդվէնսքիի Ծով. Նէպօկադովի և Ռօժտեսդվէնսքիի նաւաբաժինները քանի մ'օրէ ի վեր կը հաղորդակցին իրարու հետ, շոգենաւերու միջոցաւ. կ'ըսուի թէ անթել հեռագրի հաղորդակցութիւն մ'ալ հաստատուած է երկու նաւաբաժիններուն միջև։ Ճապոնցիք ո և է արգելք յարուցած չըլլալով Ծով. Ռօժտեսդվէնսքիի և Նէպօկադովի միացման դէմ, այս օրերս երկու նաւաբաժինները պիտի միանան իրարու։ Զրոյց կայ թէ Ճապոնցիք իրենց ծովեզերքներուն պաշտպանութիւնը կ'կատարելագործեն, մեծ ձկնորսանաւեր ալ զինելով։ Պեդերպուրկի Վէտոմօսթի կ'ըսէ թէ անդրսիպերեան երկաթուղիին երկրորդ գծին աշխատութիւնները պիտի չսկսին այս եղանակին։

ՄՈՍՔՈՒԱ, 14.—Հնագիտական առարկաներու նշանաւոր հաւաքիչ Մ. Սչուքին, Մոսքուայի պատմական Թանգարանին նուիրեց իր ամբողջ հաւաքածոն, տունը և անոր շուրջ գտնուող հողը. առնուազն չորս միլիոն ռուբլի կ'արժէ այս նուիրատուութիւնը։

### Կ. ՊՈԼՍՈՅ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԵԱՆ

ԲԱՐԻԶ, Մայիս 14.— Սայկոնէ կ'հեռագրուի Հավասի.— «Անգլիական Թօբլոյլ շոգենաւը գետ մտաւ և խարիսխ նետեց նաւահանգստին մէջ։ Նաւապետն յայտարարեց թէ առեւտրական վաճառք բեռցած է Թօբլոյլ. այսու հանդերձ նաւը քննութենէ անցուեցաւ և ռազմանիւթ գտնուեցաւ մէջը. ասոր համար Թօբլոյլ անմիջապէս հսկողութեան ենթարկուեցաւ նաւահանգստի պահնորդ Թնդանօթակիրին։

ԲԵՏԵՐՍԲՈՒՐԿ, 14. — Քուչքի, Ասխապատի և Զարիցինի մէջ Ապրիլին քօլերայէ մէյ մէկ դէպք պատահեցաւ։

ԴԱՆՑԻԿ, 14.— Ամսոյս 11ին Ֆօն հասաւ գերման պատուիրակութիւնը, գլխաւորութեամբ Կոմս Դանքէնպախի և ռազմական հանդիսաւորութեամբ ընդունուեցաւ։

## ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

(ԼՈՒՐԵՐ ԱՅՍՕՐՈՒԱՆ ԹՂԹԱՊԵՐՈՎ. ՄԱՅԻՍ 13)

### ԱՆԳԼԻՈՅ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

### ՊԱԼՖՈՒՐԻ ՃԱՌԸ

ԼՈՆՏՈՆ, Մայիս 11.—Վարչապետ Մր. Պալֆուր Երեսփ. Ժողովոյ այս օրուան նստին մէջ Անգլիոյ պաշտպանութեան խնդրոյն Ցանձնաժողովին կողմէ առաջարկուած վարկերուն վիճաբանութեան առթիւ յանձնաժողովին աշխատութեանց և երկրին պաշտպանութեան վրայ խօսած ճառին մէջ կարեւոր յայտարարութիւններ ըրաւ։ «Երեք խնդիր կայ այս մասին, այսինքն՝ մայր—երկրին, գաղթականութեանց և Հնդկաստանի պաշտպանութեան խնդիրները։ Ասոնց կարեւորագոյնն է մայր—երկրին պաշտպանութիւնը. զի եթէ պէտք եղածին պէս ապահովուած չըլլայ այն, անգլ. Պետութեան հսկայ ու մեծափառ չէնքն անհաստատ հիմերու վրայ կառուցուած կ'համարուի. ենթադրելով թէ մեր նաւատորմն Անգլիոյ ջուրերէն հեռու և մեր բանակն ալ ուրիշ տեղ գտնուած ըլլայ, մեր զինուորական խորհրդակիցներուն ընելիք հարցումնին սա՛ է. «Եթէ երբեք օտար Տէրութիւն մը Անգլիոյ վրայ արշաւել փորձէ, առնուազն ո՞րչափ զօրքով կրնայ ձեռնարկել այդ գործին։ Լորտ Րոպէրթս կ'կարծէ թէ այսպիսի ձեռնարկի մը համար առնուազն 70,000 զօրք պէտք է։ Գիտութեան նորագոյն ամէն յառաջդիմութիւններն ալ ի նպաստ պաշտպանողին են։ Ես այնպէս կ'ենթադրեմ թէ մեր թշնամին Ֆրանսա պիտի ըլլայ. զի քանի որ խնդիրն արշաւանքի վրայ է, ամէնէն հաւանական յարձակող տէրութիւնը կրնայ ենթադրուիլ այն որ աւելի մօտ է մեզի։ Բայց աւելորդ կ'համարիմ ըսել Ժողովին թէ ես աշխարհիս վրայ ամէն ինչ կարելի կ'համարիմ, բայց Ֆրանսայի կողմէ արշաւանք մը ո՛չ։» (Հաւանութեան ծափեր։)

Մր. Պալֆուր այսպիսի արշաւանքի մը դժուարութիւնները Թուելով, ըսաւ թէ 250,000 Թօնօ հաւաքական տարողութեամբ նաւեր պէտք են այդ 70,000 զօրքին փոխադրութեան համար. և այսչափ բազմաթիւ նաւերուն մէկտեղ բերուիլն ալ արգելք է արդէն մտադրուած արշաւանքին յանկարծապէս գործադրելու։ Թողունք որ այս զօրքերը ցամաք հանելու համար 48 ժամ պէտք է, փոխադրանաւերն ենթակայ պիտի ըլլան ընդծովեայ և Թորփիլաձգակ նաւերու յարձակմանց։ Երկրին Պաշտպանութեան Ցանձնաժողովն արշաւանքի այս խնդիրը դրական ձեւով մը կ'ներկայէ, բայց ես չեմ կարծեր որ լուրջ նկատողութեան առարկայ ըլլայ արշաւանքի այս խնդիրը։

Մր. Պալֆուր Հնդկաստանի պաշտպանութեան խնդրոյն դառնալով որ ռուս սպաներուն խօսակցութեան առարկայ եղած է միշտ, չի կարծեր որ ռուս կառավարութեան ծրագիրներուն մէկ մասը կազմէ այն։ «Ես այժմ խնդրոյն ընդհանուր վիճակին վրայ կ'խօսիմ և այս ըսել չէ թէ անկարելի է որ մէկ շաբաթէն կամ մէկ ամիսէն դարձեալ Ժողովիդ առջեւ չպիտի ըսեմ թէ կարելի է կամ հաւանական է որ Հնդկաստանի հիւսիս. արեւմտեան սահմանագլխին վրայ կռիւի բռնուինք Ռուսիոյ հետ։»

Մր. Պալֆուր Ասիոյ մէջ ռուսանգլիական սահմանագլխի խնդրոյն վրայ խօսելով, ըսաւ.—Որպէսզի այս խնդրոյն մէջ վերջնապէս կացութեան տէրը մնանք, պէտք է որ անփոփոխ պահենք այն դժուարութիւններն որոց յաղթելու պէտք ունի թշնամին։ Ցարձակող բանակի մը դժուարութեանց մեծագոյնը փոխադրութեանց խնդիրն է։ Թոյլ տալու չենք որ փոխադրութիւնը դիւրանայ։ Իմ կարծիքովս, փոխադրութեան դժուարութիւնները դիւրացնելու ձեռնարկները, օրինակի համար աֆղանեան հողին վրայ ռուս ռազմային գիծերուն հաղորդակից երկաթուղիի մը չինութիւնը, ուղղակի Անգլիոյ դէմ թշնամական ընթացք մը կ'նկատուի։ Ո և է պատճառ չունիմ հաւատալու թէ ռուս կառավարութիւնն այժմ, և կ'յուսամ թէ ապագային ալ, նպատակ ունենայ այսպիսի երկաթուղի մը չինելու։ Բայց ընդհակառակն, եթէ այսպիսի փորձ մ'ըլլայ, կ'կարծեմ թէ որչափ ալ մեր շահերուն վնասող երեւոյթ մը չունենայ ի սկզբան, Հնդկաստանի կայսրութեան սրտին դէմ ուղղուած հարուած մը պիտի ըլլայ այն։ (Հաւանութեան ծափեր։)

Մր. Պալֆուր վերջացուց այսպէս.—Բայց երբ կուրաբար, կամ անհոգութեամբ Թոյլ տանք որ Աֆղանստան ուրիշին գրաւման տակ, այնպէս՝ ինչպէս Թողուցինք որ գրաւուին Կեդրոնական Ասիոյ զանազան Խանութիւնները, եթէ Թողունք որ ռուս ռազմագիտական երկաթուղիները տակաւ մօտենան սահմանագլխին, այն ատեն Անգլիոյ այս անհոգութիւնը շատ աւելի ծանր պիտի նստի իրեն, այսինքն պէտք պիտի ունենայ հանդարտ սրտով պահելիք իր այժմու բանակէն շատ աւելի ստուար բանակ մը պահելու։ Նախատեսութիւնն ու արիութիւնը պիտի հեռացնեն այս վտանգները. բայց առանց նախատեսութեան և արիութեան այդ վտանգներ կրնան մեր վրայ գալ։ (Die Zeit, Մայիս 13, Շբ.)

## ՍԱԿԱՐԱՆ ՂԱԼԱԹԻՈՅ

### ՓԱԿՈՒՄ

| | | |
|---|---|---|
| Օսմանեան Միացեալ | Օ. Ո. | 95 27 |
| Ամէնէն բարձր գին | » | 95 30½ |
| Ամէնէն վար գին | » | 95 25 |
| Րումելիի Երկաթուղի | Ֆր. | 132 12½ |
| Ամէնէն բարձր գին | » | 132 37½ |
| Ամէնէն վար գին | » | 132 12½ |
| Թրամվայ | » | 94 — |

### ԲԱՑՈՒՄ, 2 Մայիս

| | | |
|---|---|---|
| Օսմանեան Միացեալ | Օ. Ո. | 95 28 |
| » » ժամ 6ին | | 95 29 |
| Րումելիի Երկաթուղի | Ֆր. | 132 30 |
| » » ժամ 6ին | | 132 30 |
| Ռէժիի բաժնեթուղթ | » | 16 31 |
| Եգիպտ. Քրէտի Ֆոնսիէ Ա. | Ֆր. | 313 — |
| » » » Բ. | » | 269 — |
| Քարափ Կ. Պոլսոյ | » | 512 — |
| Անատօլուի երկթ. պրտթ. | » | 526 — |
| » » բժնթ. | Ա. Ո. | 13 40 |
| Օսմ. Ապահովագր. Ընկ. | Օ. Ո. | 4 02 |
| Թրամվէյ բաժնեթուղթ | Ղրշ. | 715 — |
| » Ժուիսանս | » | 235 — |
| » պարտաթուղթ | Ֆր. | 489 — |
| Տէրքոսի ջուրի Ընկ. | » | 251 50 |
| Պոլիս Բարսայալը | » | 525 — |
| Թրամվայ | » | 95 — |
| Պանք տը Սալօնիք | » | 188 — |
| Հելլենական 5% 1881 | » | 249 — |
| Հելլէնկ. պարգեւաւոր Թուղթ | Ֆր. | 433 — |
| » Նոր » | » Բ. Օ. Ո. | 3 95 |
| Բաժնեթուղթ Լաւրիոնի | » | 44 — |
| Գարտասու | | 88 — |
| Քարափ Իզմիրի | » | 580 — |

### ԶԻՒԹԻԼԱՆՑ

| | | | |
|---|---|---|---|
| Օսմ. Միաց. 1 օրուան | Օ. Ո. | 1.60 | 1.40 |
| » 8 » | » | 4.25 | — |
| Րումելիի Երկթղ. | Ֆր. | 1.50 | — |

### ՕՍՄ. ՊԱՆՔԱՅԻ ՓՈԽԱՆԱԿԱԳՐԻ ՀՐԱՊԱՐԱԿԸ

| | ՎԱՃԱՌՈՒՄ | ԳՆՈՒՄ |
|---|---|---|
| Լոնտոն 3 ամիս | 110 20 | 109 25 |
| » չէք | 110 05 | 109 25 |
| Բարիզ 3 ամիս | 22 76¼ | 22 96¼ |
| » չէք | 22 86¼ | 22 96¼ |
| Պերլին մարք | 18 59 | 18 69 |
| Վիեննա քուրօն | 21 84 | 21 94 |

### ԸՆԹԱՑԻԿ ԴՐԱՄՈՑ

| | | |
|---|---|---|
| Անգլիական ոսկի | Ղրշ. | 109 34 |
| 20 ֆրանքնոց | » | 87 13 |
| 20 մարքնոց | » | 106 25 |
| Բօլ Իմբէրիալ | » | 90 — |
| Ֆրինթ | » | 51 03 |
| Մէճիտիյէ արծաթ | » | 108 03 |
| Պէշլիք | » | 105 10 |
| Նոր մէճիտիյէ | » | 103 20 |
| Ռուսալ Թղթադրամ | » | 8 66 |

Անտոն Ա. Անդրէասեան, Ղալաթիա

## ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՍԱԿԱՐԱՆՔ

### ԼՈՆՏՈՆ, Ապրիլ 13

| | | |
|---|---|---|
| Օսմանեան Միացեալ բաց. | Ա. Ո. | 87 37 |
| » » գոց. | » | 87 37 |
| Օսմ. Կայս. Պանքա | » | 14 12 |
| Եգիպտական Միացեալ | » | 104 75 |
| Անգլ. Քոնսոլիտէ | » | 90 18 |
| Պուլկար. փոխառութ. 1892 | » | 99 50 |
| Հելլենական Ռենդ 1881 | » | 39 25 |
| » Մօնօբոլ | » | 51 75 |
| Փոխան. Բարիզի վրայ | » | 25 300 |
| Թրամվայ | » | 3 75 |
| Ճափոնական 4% | » | 82 62 |
| Ռուսական | » | 87 87 |
| Դրամազեղչ | » | 2 ½ |

### ԲԱՐԻԶ, Ապրիլ 13

| | | |
|---|---|---|
| Օսմանեան Միացեալ բաց. | | 88 65 |
| » » գոց. | | 88 62 |
| Րումելիի Երկաթուղի | Ֆր. | 134 25 |
| Օսմ. Կայս. Պանքա | » | 604 — |
| Ռէժիի բաժնեթուղթ | » | 383 — |
| Օսմ. Մաքս. նոր փոխառ. 4% | » | 485 — |
| Ֆրանս. Ռենդ 3% | » | 99 15 |
| Քրէտի Լիօնէ | » | 1117 — |
| Պանք տը Բարի | » | 1343 — |
| Փոխառութիւն Դուանայի 1894 | » | 475 50 |
| Ռուսական | | 88 40 |
| Թրամվայ | » | 96 — |
| Սպանիական արտաքին | » | 91 07 |
| Իտալական Ռենդ | » | 106 37 |
| Ջէք Լոնտոնի վրայ | » | 25 180 |
| Դրամազեղչ Ֆրանս. Պանքայի | | 3 — |

### ՎԻԵՆՆԱ, Ապրիլ 13

| | | |
|---|---|---|
| Փոխան. Բարիզի վրայ | քուրօն | 95 45 |
| » Լոնտոնի վրայ | » | 240 60 |
| Րումելիի Երկաթուղի | » | 144 25 |
| Օսմ. Ռէժի | » | 356 — |
| Դրամազեղչ | | 3 — |

### ՊԵՐԼԻՆ, Ապրիլ 13

| | | |
|---|---|---|
| Օսմ. Միացեալ | | 88 20 |
| Ձկնարանի փոխառութիւն 1903 | | 88 40 |
| Անատօլուի Երկ. պարտաթ. մարք | | 104 90 |
| » » բաժնթ. 60% | » | 103 40 |
| Ռուսական 4% | » | 88 20 |
| Րումելիի Երկաթուղի | » | 134 75 |
| Փոխ. Լոնտոնի վրայ 3 ամս. | » | 20 360 |
| Դրամազեղչ | | 3 — |

COMPAGNIE ROSSIA ASt PÉTERSBOURG

# ՌՈՍԻԱ

## ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

1881, Մարտ 20ին Կայս. Իրատէով արտօնեալ
Ընկերութեան կեդրոնատեղին Պետերբուրգ
Ընկերութեան ապարանքը, Մեծ Մորսքայա 37

| | |
|---|---|
| Դրամագլուխ ամբողջովին վճարեալ | 10,666,667 ֆր. |
| Երաշխաւորութեան գումար աւելի քան | 142,585,000 » |
| 1903ի հասոյթք | 56,585,000 » |
| 1881էն ի վեր Ընկերութիւնը իր ապահովագրեալներուն վճարած է | 314,768,000 » |

Ընկերութիւնը շատ նպաստաւոր պայմաններով կ'ապահովագրէ հրդեհի, փոխադրութեանց վտանգներու, ամէն տեսակ արկածներու դէմ և կեանքի վրայ։ Նաև ճամբորդութեանց արկածներու դէմ ցկեանս թոշակի ապահովագրութիւն, երկաթուղիով և շոգենաւով ճամբորդութեանց արկածներու և պակիներուն կորսելուն դէմ են։

Խան. Կ. Պոլսոյ մասնաճիւղին, Ազարեան խան, Վալիտէ փողոց, Ղալաթիա։

Տնօրէն Կ. Պոլսոյ մասնաճիւղին
Ա. ՀԻՒՐՄԻԶ

50—33

# LE PHENIX AUTRICHIEN

## ՖԷՆԻՔՍ ՕԹՐԻՇԻԷՆ

ՀԻՄՆՈՒԱԾ 1860 ԻՆ Ի ՎԻԷՆՆԱ
ԿԱՅՍ. ԹԱԳ. ԱՐՏՕՆԱՏՆՈՐՀԵԱԼ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ԸՆԿ.

ԴՐԱՄԱԳԼՈՒԽ ԵՒ ՊԱՀԵՍՏԻ ԳՈՒՄԱՐ

| | | |
|---|---|---|
| ՀՐԴԵՀԻ ՃԻՒՂ | ՖՐՔ. | 17,000,000 |
| ԿԵԱՆՔԻ » | » | 31,008,000 |

Ընկերութեան Դրամատունն է, ի Կ. Պոլիս, ԲՐԷՍԻ ԼԻՕՆԷ.

# LA ESTRELLA

## ԼԱ ԷՍԹՐԷՅԱ

ՀՐԴԵՀԻ, ԿԵՆԱՑ ԵՒ ԾՈՎԱՅԻՆ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ԸՆԿ.
Ի ՄԱՏՐԻՏ

| | | |
|---|---|---|
| ԴՐԱՄԱԳԼՈՒԽ | ՖՐՔ. | 10,000,000 |
| ՊԱՀԵՍՏԻ ԳՈՒՄԱՐ | » | 12,000,000 |

Ընկերութեան Դրամատունն է, ի Կ. Պոլիս, ԲՐԷՍԻ ԼԻՕՆԷ

Գրասենեակք, Կ. Պոլիս, Ալեմտաք խան Թիւ 11—15 50—28

Լիազօր Ներկայացուցիչ Թուրքիոյ Գ. ՖԵՐԱՏԵԱՆ

# ԵՈՒՆԻԸՆ

ՄԱՐԻՆ ԻՆՇՈՒՐԸՆՍ ՔԸՄՓԸՆԻ ԼԻՄԻԹԸՏ
THE UNION MARINE, INSURANCE COMPANY LIMITED
ՀԻՄՆԵԱԼ 1863ԻՆ

| | |
|---|---|
| ՎՃԱՐԵԱԼ ԴՐԱՄԱԳԼՈՒԽ | 163,500 ոսկի |
| ՊԱՀԵՍՏԻ ԴՐԱՄԱԳԼՈՒԽ | 340,000 » |
| ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐ ԳՈՅՔ Ա-ՒԵԼԻ ՔԱՆ | 1,000,000 » |

ԿԵԴՐՈՆԱՏԵՂԻ
ԼԻՎԸՐՓՈՒԼ ԷՆՏ ԼԸՆՏԸՆ ՋԷՄԲԸՐՍ
Ի ԼԻՎԸՐՓՈՒԼ
ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐ
3, ՐՕՊԸԼ ԷՔՍՉԷՆՃ ՊԸԼՏԻՆԿՍ
ԼՈՆՏՈՆ
47, ՍԲՐԻՆԿ ԿԱՐՏԸՆՍ
ՄԱՆՉԷՍԴԸՐ
22, ՐՕՊԸԼ ԷՔՍՉԷՆՃ ՍՔՈՒԷՅՐ
ԿԼԱՍԿՕ

Ընդհանուր Ներկայացուցիչ Թուրքիոյ
ԷՏՈՒԸՐՏ ԼԱՖՕՆՏԷՆ
20, Մէհմէտ Ալի փաշա խան
Ղալաթիա

50—41

# NEURODYNAMOGENE

## ԱՌԱՋՆԱԿԱՐԳ ԴԵՂԱԳՈՐԾ ԼԱԶԱՐԻՏԷՍԻ ԶԳՈՒԺԱՒՈՐԻՉԸ

Médaille d'or · Médaille d'argent

Դեղագործ Լազարիտէսի ՆԵՒՐՕԴԻՆԱՄՕԺԷՆԸ ընդունուած է Առողջապահական բարձր Խորհուրդին կողմէ, արտօնուած է գործածուելու Կայս. Բժշկական Վարժարանին կողմէ, արժանացած է 1903ին Աթէնքի Արուեստահանդէսին արծաթ մետալին, և 1904ին Փարիզի մէջ տեղի ունեցած ճարտարարուեստական ցուցահանդէսին ոսկի մետալին։

Այս դեղը լաւագոյն զօրաւորիչն է ջիղերուն, հանգստաւէտութիւն կ'պատճառէ գործարանաւորութեան, և մասնաւորապէս կ'բուժէ ջղային հիւանդութիւնները, Նէվրասթէնի, Նէվրոզ, ստամոքսի յոգնութիւնը, ընդհ. տկարութիւնը, ողնուղեղը, անօթութեան ու արեան չքաւորը, ևն.։ Կ'վերականգնեցնէ ջղային բջիջները, կ'ուժացնէ տկար ջիղերը, կ'կանոնաւորէ քունը, ֆոսֆատիւրիի դէմ զօրաւոր դարման է, վերջապէս, ամէն հասակէ այրերու և կանանց համար պատուական կենսաւորիչ մ'է։ Մեր քաղաքին առաջնակարգ բժիշկները ՆԵՒՐՕՏԻՆԱՄՕԺԷՆԸ կ'յանձնարարեն իր օգտակար յատկութեանց համար, երբ ազդու դարման վերօյիշեալ տկարութեանց։ ՆԵՒՐՕՏԻՆԱՄՕԺԷՆԸ կ'ծախուի Պոլսոյ ամէն դեղարաններու մէջ, և մասնաւորապէս Բերա, Մեծ Փողոց, Կալաթա Սէրայի կից Մ. Լազարիտէսի դեղարանը։ Ընդհ. վաճառատեղի Պոլիս, Ճէլալ Պէյ խան, Թիւ 20։ Գին ամէն մէկ շիշի՝ 12 ղշ.։

Ծանօթութիւն.—Զափահասներու համար մէկ խոշոր գդալ ամէն ճաշէ վերջ, իսկ պզտիկներու համար՝ 1 խահուէի գդալ։ 50—16

# ՕՍՄ. ԿԱՅՍ. ՊԱՆՔԱ

ԱՆԱՆՈՒՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ
10,000,000 ՕՍՄ. ՈՍԿԻ ԴՐԱՄԱԳԼԽՈՎ

Կեդրոնատեղի՝ Ղալաթիա
Գործակալութիւն՝ Պոլիս, Եէնի Ճամի
Մասնաճիւղ՝ Բերա, Շիտակ ճամբայ Թ. 348

ԳԼԽԱՒՈՐ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԻ ԵՒ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Մասնաճիւղեր

Ատալիա, Ատանա, Այտըն, Աֆիոն—Գարահիսար, Հալէպ, Աղեքսանդրիա, Իզմիրնէ, Էնկիւրի, Պաղտատ, Պասրա, Պէյրութ, Պրուսա, Դատթէմուրի, Քավալա, Տէտէ Աղաճ, Էսկիշէհիր, Երուսաղէմ, Դամասկոս, Գոնիա, Լառնագայ, Լիմասոլ, Գահիրէ, Մէրսին, Միտիլլի, Մանասդըր, Նիքոսիա, Ռուշաք, Բորդ—Սաիտ, Սելանիկ, Սամսոն, Սվազ, Իզմիր, Տրապիզոն, Սուրիական Տրիպոլիս և Սկիւպ։

Որոշուած պայմանաժամով կամ ընթացիկ հաշուի (գոնթ—գուրան) փոխատուութիւն կ'ընէ, արժեթուղթեր կամ փոխանակագիրներ (պոլիցա) պահեստ առնելով։

Փոխանակագիրներ կ'զեղչէ. Թուրքիոյ և օտար երկիրներու գլխաւոր քաղաքներուն վրայ փոխանակագիրներ, չէքեր, վարկագիրներ ու հեռագրական օրդիններ կուտայ։

Ընթացիկ հաշիւներ կ'բանայ, արժեթուղթեր և արժեքաւոր առարկաներ կ'ընդունի ու կ'պահէ։

Թուրքիոյ և արտասահմանի մէջ կտրօններ և փոխանակագիրներ կ'գանձէ, սակարանական հրամաններ կ'գործադրէ, զանազան տեսակ դրամներ կ'փոխէ, կ'առնէ ու կ'ծախէ։

Օսմ. Պանքան հետևեալ պայմաններով և տոկոսով դրամ պահեստ կ'ընդունի.—

2 տարի պայմանաժամով պահեստի համար տարեկան 100ին 3 ու կէս տոկոս կուտայ, մէկ տարի պայմանաժամով պահեստի համար՝ տարեկան 100ին երեք. 6 ամիս պայմանաժամով պահեստի համար տարեկան 2 ու հարիւր, 3 ամիս պայմանաժամով պահեստի համար տարեկան $1^1/_2$ առ հարիւր։

Պոլսոյ գործակալութիւնը վերոյիշեալ բոլոր գործառնութիւնները կ'ստանձնէ և աւելի զատ, ապրանքներու վրայ փոխատուութիւններ կ'ընէ և գօնսինեասիոնով և ազատ տէբօզիթօյով ապրանքներ առնելով կ'ընդունի։

Բերայի մասնաճիւղը նմանապէս կը կատարէ Պանքային վերոյիշեալ բոլոր գործառնութիւնները (բացի ապրանքներու վրայ կատարուածներէն), և անմիջապէս ստանձնելու պայմանաւ կ'գնէ և կը ծախէ զանազան վիճակահանութեանց արժեթուղթեր, ինչպէս Վիլ տը Բարիի, Բումէլիի երկաթուղեաց, Հելլենական կամ Բանամայի վիճակահանութեան արժեթուղթեր ևլն. ևլն.։ Պոլսոյ գործակալութիւնը և Բերայի մասնաճիւղը կը ծախեն նաև Բումէլիի Երկաթուղեաց արժեթուղթերու բրոմէսները, և Օսմ. Պանքայի Թուրքիոյ մէջ հաստատուած միւս բոլոր գործակալութիւններուն նման կ'ընդունին տարեկան 2% տոկոսով մինչև 100 օսմ. ոսկի, ընթացիկ հաշիւ բանալով։

Օսմ. Պանքան $3^1/_2$% ֆրանսական և 3% գերմանական Ռանթերու փոխարէն գումարներ փոխ կուտայ պզտիկ ընթացիկ հաշիւի դրութեամբ. յիշեալ Ռանթերը պահեստի դրուած արժեթուղթերու յատուկ տօսիէին մէջ կ'պահուին։ Պահեստի դրուածներու քանակին աւելնալուն համեմատութեամբ, եղած փոխատուութիւնն ալ հետզհետէ կ'աւելնայ։

# ԼԱ ՊԱԼՈՒԱԶ

ՀԻՄՆԵԱԼ 1863 ԻՆ
ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ԸՆԿ. ԸՆԴԴԷՄ ՀՐԴԵՀԻ Ի ՊԱԼ (ԶՈՒԻՑԵՐԻԱ)

| | |
|---|---|
| ԴՐԱՄԱԳԼՈՒԽ ԵՒ ՊԱՀԵՍՏ | 15,243,000 ՖՐ |
| ՎՃԱՐԵԱԼ ԳՈՒՄԱՐ | 113,000,000 ՖՐ. |

Այս ընկերութիւնն ապահովագրութիւններ կ'ընդունի հրդեհի, կայծի և շոգեկաթսաներու պայթման, անշարժ ստացուածքներու, և ամէն տեսակ կարասիի և վաճառքի վրայ։

Ընկերութեան դրամատուն
ՔՐԷՏԻ ԼԻՕՆԷ ի Պոլիս
Ընդհանուր գործակալ ի Պոլիս
ՔԹԻՍԹԻԱՆ ՏԱՓ.
Պոլիս Ալալըմճի խան, Թիւ 16—18
100—73

# ՖՐԱՆՔՖՈՐԴՈՒԱԶ

ԾՈՎԱՅԻՆ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
ՀԱՍՏԱՏԵԱԼ 1865 ԻՆ

ՊԱՀԵՍՏՔ ԵՒ ՏԱՐԵԿԱՆ ՀԱՍՈՅԹՔ
35,000,000 ՖՐԱՆՔ

Թուրքիոյ համար Տնօրէն
Գ. ԱՍՏՈՒԱԾԱՏՈՒՐ
Պոլիս, Քոնիզլիք օղլու խան Բ. յարկ.

ԾԱՆՕԹ.—Այս Ընկ.ը ծովային ապահովագրութեան ամենէն ընդարձակ գործառնութեան ունեցող է Թուրքիոյ մէջ։ 13

# ՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ ՁԷԹԻ ԵՒ ՕՃԱՌԻ

Տ. ԲԱՐԱՍՔԷՎԱՅԻՏԷՍ
Քէօփրիւ Մէյտան խան, Թիւ 60

ՎՍՏԱՀԵԼԻ ՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ

Սոյն վաճառատան մէջ մեծաքանակ և փոքրաքանակ կ'ծախուին ճշմարիտ եւ զուտ ձէթեր ու օճառներ, հետևաբար ամէն անոնք որ անխարդախ իւղ և օճառ կ'ուզեն գնել, միայն յիշեալ վաճառատունը պէտք է դիմեն։

Ապրանքներուն բնակարան յանձնումը վաճառատան կողմէ կ'կատարուի ձրիաբար՝ 150 դահեկանէ վեր գնումներ ընողներուն։ Այն ապրանքները, որոցմէ գոհ չեն մնար գնողները, ետ կ'առնուին փոխարժէքը վճարուելով։

Գիները վերջնական են և անփոխ

| | | |
|---|---|---|
| Առաջնակարգ ձէթ Այվալըքի | Օխան | $6^1/_2$ |
| Էտրէմիտ և Միտիլլիի ձէթ | » | 6 |
| Օճառ Կիրիտի | » | $3^3/_4$ |
| Այվալըք և Միտիլլիի օճառ | » | $3^1/_2$ |
| Միտիլլի Բ. տեսակ օճառ | » | $3^1/_4$ |

Մասնաւոր զեղչ եկեղեցիներու, դըպրոցներու, հիւանդանոցներու և ուրիշ մարդասիրական հաստատութեանց համար եղած գնումներուն։ Վաճառատունն ուղղակի յարաբերութիւն ունենալով արտադրող կեդրոններու հետ, յանձնարարութիւններ կ'ստանձնէ ուտելու և վառելու ձէթի, մեքենաներու յատուկ ձէթի և օճառի համար, ուզուած քանակութեամբ և տեսակով։

Ծանօթութիւն.—Հարիւր ոսկիի վարձատրութիւն մը պիտի տրուի այն անձին, որ հաստատէ թէ այս վաճառատան կողմէ ծախուած ապրանքներուն մէջ օտար եւ վնասակար նիւթեր կ'գտնուին։ 44

# ՀԱՃԻ ՍԱՐԻՄ ՈՐԴԻՔ

Վաճառականք ոսկեղէն և խաղաղական յոտնեղէններու
Բերա, Թագսիմ, Թիւ 52 և 54

Այս հանրածանօթ վաճառատունն որ բազմապատկած է իր բոլոր ապրանքները, կ'ստանձնէ նաև հարսնիքներու, կնունքներու, մանաւանդ հանդիսութեանց, ինչպէս նաև նմանօրինակ ամէն առիթներու մէջ պէտք ըլլալիք շաքարի, անուշեղէնի, լիքէօրի, մոմերու և ուրիշ նիւթերու հայթայթումը, ինչպէս նաև սպասարկութիւնը։ ՉԱՏԿԻ ՉԷՕՐԷՔՆԵՐ կ'պատրաստուին շատ ընտիր։ Հարկ է սակայն օր առաջ ապսպրել։

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ.—«Հաճի Սարիմ որդիք» վաճառատունը ո՛չ Բերայի մէջ ո՛չ ալ ուրիշ տեղ մասնաճիւղ ունի։ 50—20

# ՍԷՆ ՌԱՖԱՅԷԼԻ ԳԻՆԻ

Սէն Ռաֆայէլի գինին անձնական ժամանակ մ'է ամէն անոնց, որք հիւանդութենէ նոր ոտքի ելած՝ տկար են, ծերունիներուն կ'զօրացնէ, անկարողութիւն կ'զգան և ստամոքսի տկարութեան պատճառաւ իրենց կերածը չեն կրնար մարսել։ Այս գինին բաղադրուած է արիւնը զօրացնող և մարսողութիւնը դիւրացնող դեղերուն ամէնէն զօրաւորներէն ու ազդեցիկներէն, հետևաբար առողջութեան ազդեցութիւնը անվրէպ է։ Խիստ անուշահամ է ու քաղցրահոտ. այս պատճառաւ ամէնէն փափուկ կիները, տղաքներն ու բնաւ դեղ խմել չկրցողներն անգամ հաճութեամբ կ'խմեն զայն։ Տղաքներուն և ծծմայրերուն կ'յանձնարարուի մասնաւորապէս, որովհետև կաթը կ'ուժովցնէ, կ'առատցնէ և տղուն ծնողաւութիւնն ու անդամներուն մեծնալը կ'դիւրացնէ։ ՍԷՆ ՌԱՖԱՅԷԼԻ ԳԻՆԻՆ ո՛րչափ ալ մեծ քանակութեամբ առնուի, բնաւ վնաս չի պատճառեր։ Կեղծ չառնելու համար չիշերուն վրայ սա գիրերը պէտք է փնտռել Vin St Raphaël։ Կ'ծախուի ամէն մեծ կոչումներու և մթերանոցներու մէջ։ 50—14

# ՀԱՅՏԸՆ ԵՂԲԱՐՔ

ԹԵՐԲԱ ՄԵԾ—ՓՈՂՈՑ Ն° 479

Հասած են եղանակին կերպասները։ Դիմացկուն և չէ բրդեղէն, մետաքսեղէն, քթան, պաթիստ և զեֆիր շրջազգեստներ։

| | | |
|---|---|---|
| Բուրդ շրջազգեստ | ետրան | 7—30 ՂՐՇ. |
| Մետաքս շրջազգեստ և պլուզ | » | 9—40 » |
| Քթան շրջազգեստ և պլուզ | » | 5—11 » |
| Պաթիստ զեֆիր շրջազգեստ և պլուզ | » | 3—12 » |

Հասած են արանց յատուկ զգեստ և վերարկուի համար քազմիր, 120—300 ղուրուշ։ Նաև այր մարդոց և տղոց համար դիմացկուն կօշիկներ, և ուրիշ ապրանքներ, որոցմէ գոհ պիտի մնան ամէն անոնք որ անգամ մը հաճին այցելել ՀԱՅՏԸՆԻ Վաճառատունը։ 8—4

# ԱԶԳ

Օսմ. ապահովագրական ընկերութիւնը պատիւ ունի ծանուցանել իր պատուարժան յաճախորդներուն թէ Յուլիս 14էն (Ն. Տ.) սկսեալ, Տնօրէնութեան գրասենեակը պիտի փոխադրուի Նազըլ խան, Բէրչէմպէ Բազար, Վալիտէ փողոց, Թիւ 14։ 26—11

«ԲԻՒԶԱՆԴԻՈՆ»ի Տնօրէնութիւնը կ'ծանուցանէ թէ իրեն ուղղուած յօդուածները, ըլլան թէ ոչ տպուին, չի յանձներ ետ տալ։ Այս կամ այն յօդուածի հրատարակութեան համար պատասխանատուութիւնը ալ չի կրեր հեղինակին։ Նաև, յանձնառու չիր յօդուածներուն հրատարակելու կամ չհրատարակելու պատճառները բացատրել։

# ԱՊԱՔԻՆՈՂՆԵՐՈՒՆ ԵՒ ՆԻՀԱՐՆԵՐՈՒՆ

Մեծ քաղաքներու մէջ շատ անգամ պատահած էք անցած, մանկամարդ աղջիկներու եւ գեղեցիկ տղոց, որոնք իրենց նիհար կազմուածքով, տժգոյն դէմքով եւ ազատած մարմնով տրդահատարը կը շարժեն մարդուս։ Անառողջութեան զոհեր են անոնք, որք կամ ազգաւորութեան հետեւանօք՝ ցանկ, խոնաւ եւ հակառողջապահական տեղեր բնակիլ ստիպուած ըլլալով դարձած են գործունեայ եւ կամ հարուստ ընտանեաց զաւակներ, որոնց մասին արուած անսահմանի հոգածութիւնն ու կոյր խնամքը Ֆոյլ, նիհար, տժգոյն եւ տկարակազմ ըրած է զիրենք։

Այս գառակուրգը զօրացնելու, ուժովցնելու եւ անոնց երեսին գոյները բերելու համար ազդու, զօրաւոր եւ միեւնոյն ժամանակ ամենէն դիւրամարսելի դեղ մը պէտք էր։ Ահա այս դեղը ՆՈՒՐԻԻ ԳԻՆԻՆ է, որ ձկան իւղէն շատ աւելի խօս պարունակելով հանդերձ անոր պէս դառնեցուցիչ չէ. ոչ աւելի դիւրամարս է եւ խիստ քաղցրահամ։

ՆՈՒՐԻԻ ԳԻՆԻՆ չուտով կ'ազդէ եւ անհրաժեշտ դարման մ'է, տկարակազմ, նիհար ու տժգոյն անձանց, հիւանդութենէ ապաքինողներու եւ տղաքներու եւ օրիորդներու համար։

Այս գինիին բաղադրութեանը մէջ խօսէն զատ, մեծ քանակութեամբ ալ քաճեն կայ, որուն հոգգտուրիչ, զօրացուցիչ եւ վերանորոգիչ ազդեցութիւնը հանրածանօթ է։

ՆՈՒՐԻԻ ԳԻՆԻԻՆ ազդեցութիւնն աշխարհի ամէն կողմը հռչակուած ըլլալով, շատ մը շահամոլներ անոր կեղծն ու խարդախեալ նմանութիւնը պատրաստած են եւ կը ջանան միամիտներուն հաւատացնել թէ, անոնք ալ Նուրիի ճշմարիտ գինիին ազդեցութիւնն ունին։ Բացարձակապէս պէտք չէ հաւատալ ընծայել այս կարգի խաբէական խօսքերու, ՆՈՒՐԻԻ ԳԻՆԻՆ է ՄԻԱՅՆ ԱՌՈՂՋԱՐԱՐ.

Կը ծախուի Կ. Պոլսոյ եւ գաւառներու մեծ դեղարաններուն եւ գեղի մթերանոցներուն մէջ։

40—13


# ՊԱՅՄԱՆՔ "ԲԻՒԶԱՆԴԻՈՆ"Ի

| | | |
|---|---|---|
| ՏԱՐԵԿԱՆ ԲԱԺՆԵԳԻՆ | 6 | Մէճ. |
| ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ » | 3 | » |
| ԵՌԱՄՍԵԱՅ » | $1^1/_2$ | » |
| ՏԱՐԵԿԱՆ » ԶԱՏ ԹՈՒՂԹԻ ՎՐԱՅ | 7 | » |
| ՁԵՌՔԷ ԳՆՈՂՆԵՐՈՒՆ | 20 | փր. |
| ԱՄՍԱԿԱՆ ԲԱԺՆԵԳԻՆ ԲՕՍԴ—ԼՕՔԱԼՈՎ | 18 | ՂՐ. |
| ՏԱՐԵԿԱՆ » » » | 7 | Մէճ. |
| ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆ ՏԱՐԵԿԱՆ | 26 | ՖՐ. |
| » ՎԵՑԱՄՍ. 18. ԵՌԱՄՍ. | 9 | » |
| » ՏԱՐԵԿԱՆ ԶԱՏ ԹՈՒՂԹՈՎ և ամենօրեայ ծրարով | 40 | » |

Օսմ. լիրան 108 ղշ.— Անգլ. լիրան 119 ղշ.—20 ֆր.նոցն $94^1/_2$ ղշ.ին

Ետ Քոփեկն 55 ղշ.ին փոխ կ'ըսուի ստանալ
Նոյն պայմանք Կ. Պոլսոյ և Գաւառի համար
ԱՆԽՏԻՐ։ ՄԻՇՏ ԿԱՆԽԻԿ

Նամակի փոխ կ'ընդունինք՝ 20 հատ 1 ղրշ.նոց բօսդայի փուլը 20 ղրշ.ի հաշւով, և մի միայն ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԱԾ ՆԱՄԱԿՈՎ։

Հասցէի փոփոխման համար անհրաժեշտ է ղրկել երկու ղրշ., նամակի փուլով։

Բօսդայի ծախքը մեր վրայ է, Բօսդ—Լօքալէն զատ։ Իսկ դրամին առաքման ծախքն և ամբողջ աարբերութիւնն ստացողին վրայ են։

Ձեռքերուն և Փոխ''գրերուն վրայ, պէտք է որ առաքողն ինք փակցուցած ըլլայ 20 փարայի օրինական դրոշմը։ Ապա թէ ոչ՝ երեք թերթ պակաս կ'ղրկուի։

Նմանապէս, մայրաքաղաքէն կամ գաւառէն ղրկուած Ազդերը պէտք է դրոշմուած ըլլան ըստ օրինի։ Ապա թէ ոչ՝ չեն պաշտպաներ։ Եկեղեցական ու բարեգործական Ծանուցումները զերծ են դրոշմի տուրքէն։

Պոլսոյ և գաւառի մէջ, ո՛րն վճարումները միայն վաւերական են, որք կ'ըլլան ի փոխարէն ծպարանին պաշտօնական թղթին՝ տպագրուած Տնօրէնէն, ու կընքուած Լրագրին սեփական կնիքովը։

Պակաս Թերթ կ'ղրկուի ամէն անոնց որ վերջադրելուն տարբեր ստկով հաշուած ըլլան իրենց ղրկած դրամները։

Բաժանորդ գրուելու և դրամը ղրկելու ամէնէն դիւրին կերպն է՝ մանդա—բօսդ մը առնել, որուն բոլոր ծախքն է 20 փարա մինչև 100 ղրշ.։ Նամակ գրելու պէտք չկայ։ Բաւ է մանդա—բօսդին կտրօնին ետևին նշանակել բաժանորդին անունը, հասցէն, թուականն ու գումարը։ Դրամը մեզ կը հասնի, և թերթը կ'ղրկուի, անվրէպ։

Ազատիկ յանձնարարութիւնք ՁՆՆ ԳՈՐԾԱՐՈՒԻՐ։ Ձևորդուած բաժանորդութիւնք ՕՐՆ ՕՐԻՆ կ'դադրին, ծանօթ թէ անծանօթ, որի՛ ալ պատկանին։

Գաւառացի բաժանորդները լաւ կ'ընեն ուրիշ եթէ կանխաւ հասցնեն բաժնեգինը, կամ Կ. Պոլսոյ մէջ մէկը ցոյց տան որուն դիմուի պայմանաժամին։

Գործակալք պատասխանատու են իրենց ներկայացուցած բաժանորդներուն համար։ Ծոյլով դադրեցնել չեն տուած Թերթին առաքումը, բանած պայմանաժամին իրենց մէ կ'պահանջուի։

Հին Թիւերը սովորական գնով չեն ծախուիր։

Զղուած ձեռագիրներն ետ չեն տրուիր։

# Բիէռ Մաէլ (45)

ԹՐԱՆՍԱՅԻԹ

## ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ԲԵՒԵՌԻՆ ՎՐԱՅ

### ԺԴ.—ԱԼԻՔՆԵՐՈՒՆ ՏԱԿ

—Անշուշտ, քանի որ ջերմութիւնը, օդը, ելեքտրականութիւնը, միևնոյն սկզբունքին եղանակաւորումներն են։

Այդ միջոցին, խօսակցութիւնը յանկարծ ընդհատուեցաւ, Կէրպրաղին արձակած մէկ աղաղակովը։

Նաւազը, որ առաջակողմը կեցած, աչքը՝ ապակիէ ոսպնեակին փակցուցած, ուշադիր կ'հսկէր գնացքնուն վրայ, սա բացագանչութիւնը արձակեր էր.

—Հրամանո՛ր, վեր ելլալու վրայ ենք կարծեմ. նայեցէ՛ք։

Հիւպէռ նաւուն վերնամասին կողմը խոյացաւ և բացաւ ոսպնեակներուն երկրորդ շարքը։ Լոյսի կոհակ մը ողողեց նաւուն ներքին մասը։

Եւ պայծառութեան այս յանկարծական գեղումին առջև, լուսաշող լամպարները դեղնած ու պղտոր երևոյթ մը առին։

Երիտասարդ տեղակալը, ապուշ կըրթած, վազեց անզգայտաշափին կողմը՝ որ ճնշումին աստիճանը կ'ցուցնէր։

—Բայց ոչ, ըսաւ, վեր ելած չունինք։

Իզապէլ, միևնոյն հետաքրքրութեան զգացումէն թելադրուած, բացաւ բոլոր յաւելուածական պատուհանիկները։ Աքանջացումի երբեակ աղաղակ մը ժայթքեց ընդծովեային խորշանկէն։

—Լուսեղէն ծովու մը մէջն նաւարկելու վրայ ենք, ըսաւ խանդավառ դեռատի աղջիկը։

Շիտակ էր ըսածը։

Ոչինչ աւելի չլացուցիչ, շուարեցուցիչ։ Եթէ իբր յենակէտ, գոյութիւն չունենային այն պատերը ու սիւները՝ որոնք վեր կ'բռնէին օքանջելի այդ շէնքը, մարդ ինքզինքը երկինքին մէջ, նոյնինքն արևուն շողշողումին մէջը փոխադրուած պիտի կարծէր։

Ճամբորդները, իրենց գլուխէն հարիւր մէթր վեր կ'նշմարէին շքեղ կամարը, որ բիւրեղէ տանիքի մը կ'նմանէր։ Շուրջերնիները ու սիւները ցոլարձակ պրիսմակներով կ'պճնուէին։ Շափիւղաներ, զըմրուխտներ, մեղեսիկներ իրարու ընդելուզուած, ադամանդակուռ հոսանքներու մէջ կ'սփռուէին։ Խորքերուն մէջ, թանկագին, արտակարգ, շքեղ քարերու շատրուաններ կ'բղխէին ու կ'թօթափէին։ Ջուրը, բոլորովին անտեսանելի վիճակ մը առնելով, տեղի տուած էր պայծառացող մթնոլորտի մը առջև։

—Աստուա՛ծ իմ, Աստուած իմ, ըսաւ, Իզապէլ, աղօթք մը ուղղելով Արարիչին, քու գործքերդ ինչ աղուոր են ու փառաւոր։

Բարեխառնութիւնը, ծովին այս մասին մէջ, գարնանային գաղջութիւն մը ունէր։

Ճամբորդները, իրենց բեւեռային հագուստներուն մէջ, չափազանց տաքցած էին։

—Ո՞ւրտեղ ա՛նքն ենք արդեօք, հարցուց Հիւպէռ. տարտամ մտահոգութիւն մը զգալով։

Կարծես իրեն պատասխան մը տուած ըլլալու համար, լուսավառութիւնը մէկէնիմէկ մարեցաւ։ Ամէն բան խոր խաւարի մէջ թաղուեցաւ։

Միևնոյն ատեն բուռն բաղխում մը տեղի ունեցաւ, որուն հետևանքով ընդծովեային բովանդակ պատանը թնդաց ու ճանչեց. Աստուածային շնորհը յանկարծ կանգ առաւ։

### ԺԴ.—ԲԵՒԵՌԻՆ ՎՐԱՅ

Վայրկեան մը, անպատմելի ապշութիւն մը տիրեց ճամբորդներուն մէջ։

Ցնցումին սաստկութենէն ամէն բան գլորուած էր։ Իզապէլ կորսնցուցած էր իր հաւասարակշռութիւնը և եթէ Հիւպէռին կարդինը բազուկները օգնութեան չհասնէին իրեն, անխուսափելի կերպով գանկը ջախջախուած պիտի ըլլար ընդծովեային մետաղէ գերաններուն դէմ։

Բայց յանկարծական այդ մթութիւնը, փայլակի մը տևողութիւնը միայն ունեցաւ։ Լուսաշող պայծառութիւնը վայրկենական կերպով վերերևեցաւ և Հիւպէռ բնազդաբար գտաւ՝ տեղի ունեցող այդ երևոյթին գաղտնիքը։

Լուսաւորութիւնը, ողողուն, ընդերկրեայ այդ ովկիանոսին մէջ, կամարին, սիւներուն ու պատերուն կարգ մը մասերը ճըշմարիտ accumulateurներու դեր կ'կատարէին։ Պզտիկ ու խեղճուկ նաւը չափազանց մօտեցած ըլլալով ժայռերուն, ելեքտրական ուժգին հակահոսանք մը ցնցում մը առաջ եկած էր, որուն հետևանքով, լոյս ցոլացնող բոլոր կեդրոնները յանկարծ շիջած էին։ Բայց միջավայրին ծայրայեղ թափանցականութեանը շնորհիւ, նաւը ազատած էր կործանումի վտանգէն։

Դժբախտաբար, բուռն ցնցումին պատճառով, ընդծովեայ գերահրայ այդ փամփուշտին մէկ մասը խորտակուած էր ու փլած։ Աստուածային շնորհին առջև ճամբան գոցուած և անելի մը ձեր առած էր։

Պէտք էր դուրս ելլալ առնէց։

Նաւուն դէմը կ'ցցուէր աճագին զանգուածներու ճշմարիտ պատնէշ մը՝ զոր մեքենայի ուժով անկարելի էր խախտել տեղէն. զօրաւոր պայթուցիկ մը թերևս ճամբուն վրայէն կարենար անդին նետել զանոնք։

Իզապէլ, իր ընկերակիցներէն առաջ հասկցաւ, ինչ որ պէտք էր ընել։

—Թորփիլ մը արձակելու ճիշդ ատենն է, ըսաւ։

—Մտքէս անցաւ, պատասխանեց Հիւպէռ։ Բայց կ'խորհիմ թէ խոհեմութիւ՞ն է արդեօք, դիմել ծայրայեղ այդ միջոցին։

—Ինչ բանէ կ'վախնաք։ Կ'կարծէք որ կամարը կ'փլի՞։

—Ատիկա մեծ աղէտք մը պիտի չըլլար, ոչ ալ կարևոր վտանգ մը կներկայացնէ։ Ոչ։ Ինչ որ կ'ահաբեկէ զիս, այն ուժգին խառնվքը ու բուռն յեղաշրջումն է որ այդ հակազդեցութիւնը առաջ պիտի բերէ, շատ նեղ միջոցի մը մէջ, որչափ որ կրնամ դատել, քանի որ անկարելի է գիտնալ ճշգրիտ սահմաններն ու հեռաւորութիւնները մեզ շրջապատող իրերուն։ Հապա եթէ ետ նետուինք, ժայռէ պատերուն վրայ։

—Նախամեծա՞ր կ'սեպէք թաղուած մնալ հեզուկ այս պատանքին մէջ։

—Ոչ, պատասխանեց տ'Էրմօն, ոչ իսկ ընտրութիւն մը ընելու հարկին մէջ ենք. պէտք է այդ միակ միջոցին դիմում ընենք ճամբունս բանալու ու առաջանալ կարենալու համար։

Թորփիլյանաւը, այն ատեն, 300 մէթրի չափ տեղի մը վրայ, ետ ետ գնաց։ Այն խոռոչը ուրկէ կ'անցնէին շատ աւելի կը խորամխուէր կամարին տակ։ Ընդծովեայ քարայրին այդ մասը, ճշմարիտ որմախորշ մըն էր, որուն սահմանները ճշդել ու չափել կարելի չէր, առաջին ակնարկով ու նախնական զննութիւնով։ Բայց, Հիւպէռ, այդ վայրկեանէն սկսեալ ապահովուած էր։ Նաւը, ջուրի խաւերուն յանկարծական տեղափոխութենէն անվտանգ պահելու համար կ'բաւէր ետ ետ երթալ այնչափ որչափ առաջ պիտի խուժէր Թորփիլը։

Գործողութիւնը շատ երկար չտևեց։ Թորփիլը արձակուեցաւ առաջամասի խողովակէն, երբ միևնոյն ատեն ընդծովեան կ'փութար հակառակ ուղղութիւնով։ Թորփիլը ուղղակի առաջացաւ մինչև փլած ժայռերու պատնէշը և հոն, արգելքին առջև կանգ առնելով, պայթեցաւ։

Ջուրը, ուժգնապէս ընկրկելով, եկաւ ծեծել անձաւին խորքը։ Իր ծալքերուն մէջը առաւ Թորփիլյանաւը և զայն ցնցեց ինչպէս պիտի ընէր շատ բուռն ալիք մը, ծովին մակերեսին վրայ։ Բայց այս ընդհարումը ու սարսումը այն ատեն վտանգաւոր կրնային ըլլալ, եթէ ջուրերուն թափանցիկութիւնը՝ դիւրաբեկ նաւը քշէր տանէր մինչև լայն քարայրին պատերուն մօտ։ Բարեբախտաբար, այդ տեսակ բան մը տեղի չունեցաւ և Աստուածային շնորհը, ետ եկած ճամբայէն վերադառնալով, տ'Էրմօն սառուցապէս տեսաւ որ լայն ճեղք մը բացուած էր, դիզուած զանգուածներուն մէջ։

Աներկիւղ, առաւելագոյն արագութիւնը տուաւ նաւուն, և ա՛լ միշտ հըսկելով ու ջանալով որ շատ չմօտենայ անսահման թիւնելին պատերուն, ճամբայ ըրաւ լախորունկ ջուրերուն ճիշդ մէջտեղէն։

Այլ սակայն, պէտք էր դուրս ելլալ առնէց։ Նաւուն մէջ գտնուած զանազան ժամացոյցները նայելով, տեսաւ որ սառնադաշտէն մեկնելնին առանքութ, և ջուրին տակը մխուելնին տասը ժամ եղած էր։ Հակառակ ձեռք առնուած ամէն նախազգուշութեան և խողովակներուն առաջ բերած թմրութեննին, մթնոլորտը մեծապէս ծանրցած էր, նաւուն ներսը։ Բնածական թթուն, ըստ իր սովորութեան կ'դիզուէր գետինը, խորշերուն մէջ։

Հիւպէռ անմիջապէս կռահեց այդ բանը։

Կէրպրաղ նաւարանին տակը առարկայ մը փնտռելու համար ծնրադրած ըլլալով, յանկարծական նուաղում մը զգաց։ Անգամ մըն ալ ոտքի ելլալիք չունէր, եթէ տ'Էրմօն, այդ ուժասպառութեան պատճառը հասկնալով, չփութար անմիջապէս անոր քով, ու չվերցնէր զայն։

Նաւային տեղակալը օգուտ քաղեց այդ առիթէն, իմացնելու համար նաւազին ու Իզապէլին թէ ի՛նչ վտանգի կ'ենթարկէին ինքզինքնին, ծռելով ու գետինին մօտենալով։ Բայց, միևնոյն ատեն լուր տուաւ անոնց որ, անհրաժեշտ էր, ժամ առաջ դուրս ելլալ ընդերկրեայ այդ անցքէն, եթէ չէին ուզեր սպառել թըթուածինի իրենց պաշարը և խորել վերադարձի մթերքէն։

Ուստի պատուիրեց Իզապէլին որ քիչ մը հանգիստ առնէ։ Միևնոյն բանը պատուիրեց նաև Կէրպրաղին, չորս ժամ քնանալու արտօնութիւն տալով, այս վերջինին և վեց ժամ՝ դեռատի աղջկան։ Պատճառներ ունէր յուսալու որ, այդչափ ժամանակամիջոցի մէջ, պիտի կրնար, ընդերկրեայ անելի այդ ճամբուն քնացքը գլուխ հանել։

Նաւուն ընթացքը ամենածայրայեղ զգուշաւորութիւնով մը ուղղուած էր և անոր արագութիւնը ուժը հանգոյցը չէր անցներ։ Որով, ջուրին տակը իջնալէն ի վեր, հազիւ վաթսուն քիլօմէթր տեղ առաջացած էր, հաշուի դնելով ճամբուն բոլոր մանուածները, վերադարձները ու խարխափանքները։

(Շար.)